

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
PRÁVNICKÁ FAKULTA

VÝVOJ PRÁVNEJ ÚPRAVY OSVOJENIA
V ČESKOSLOVENSKU

DIPLOMOVÁ PRÁCA

9fb06312-b095-4209-84fb-10d8a31829d0

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
PRÁVNICKÁ FAKULTA

VÝVOJ PRÁVNEJ ÚPRAVY OSVOJENIA
V ČESKOSLOVENSKU

Diplomová práca

9fb06312-b095-4209-84fb-10d8a31829d0

Študijný program:	Právo
Študijný odbor:	Právo
Pracovisko:	Katedra dejín štátu a práva
Vedúca diplomovej práce:	doc. JUDr. Ivana Šošková, PhD.

ČESTNÉ PREHLÁSENIE

Čestne prehlasujem, že svoju diplomovú prácu som spracoval samostatne, pri odbornom dohľade pani doc. JUDr. Ivany Šoškovej PhD., s využitím jej cenných rád, dostupnej literatúry a internetových zdrojov uvedených v zozname.

Banská Bystrica, 28.2.2018

podpis

POĎAKOVANIE

Chcel by som vyjadriť poďakovanie vedúcej práce doc. JUDr. Ivane Šoškovej PhD. za jej pomoc pri smerovaní práce, za jej cenné rady pri práci s odbornou literatúrou a za celkový vysoko odborný pedagogický prístup pri spracovaní tejto záverečnej práce.

ABSTRAKT

TUTOKY, Ján: *Vývoj právnej úpravy osvojenia v Československu* (Diplomová práca). Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. Právnická fakulta. Katedra dejín štátu a práva. Vedúca diplomovej práce: doc. JUDr. Ivana ŠOŠKOVÁ, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: magister (v skratke „Mgr.“). Banská Bystrica, 2018. Rozsah práce: 71 strán.

Záverečná práca má za cieľ sa venovať problematike osvojenia v bývalom Československu od jeho vzniku. Objektmi autorovho skúmania sú hlavne rodičia s deťmi a vzťahy medzi nimi v rôznych etapách vývoja Československa. Autor prioritne v práci venuje pozornosť vývoju právnej úpravy osvojenia od roku 1918 samotným vznikom 1. ČSR, kde poukazuje okrem iného aj na otázky právneho dualizmu, procesu unifikácie práva a podrobne rozoberá právny stav osvojenia, až do zániku spoločného československého súštátia. Práca stručne analyzuje aj právny poriadok v Protektoráte Čechy a Morava a v Slovenskom štáte počas 2. svetovej vojny. Následne monitoruje nástup komunizmu, kedy sa úplne zmenilo nazeranie na osvojenie vplyvom sovietskej ideológie a objasňuje proces odštiepenia rodinného práva od práva občianskeho aj s opisom dôvodov týchto zmien. V ďalšej kapitole práca zachytáva jednotlivé spoločenské zmeny, nové ideologické smery a hľadá dôvody, prečo je potrebné tieto zmeny premietnuť do rodinného práva. Získané fakty a pohľady autor poskytuje čitateľovi na vlastnú analýzu, s možnosťou utvoriť si vlastný názor na potrebnosť právneho inštitútu osvojenia, s prihliadnutím na konkrétnu spoločenskú situáciu. Na záver, autor hľadá zmysel tejto formy starostlivosti o deti v súčasnosti aj s miernym nahliadnutím do budúcnosti.

Kľúčové slová:

Československo. Vývoj. Výchova. Rodičia. Dieťa. Osvojenie. Zákon.

ABSTRACT

TUTOKY, Jan: *Legal development of adoptions in Czechoslovakia* (Diploma thesis). Matej Bel University in Banská Bystrica. Faculty of Law. Department of History of the State and Law. Head of the diploma thesis: doc. JUDr. Ivana Šošková, PhD. Degree of professional qualification: magister (abbreviated as "Mgr."). Banská Bystrica, 2018. Scope of work: 71 pages.

The final thesis purpose is to take care of problematics of acceptance in previous Czechoslovakia from its beginning. The researches of author's objects are mainly parents with their child and the relationships between them in different stages at devolution of Czechoslovakia. Author's priority in his job, is to pay attention to devolution of legal modification adoption in 1918, the formation of first Czechoslovakia, where he also refers at questions of legal dualism, the progress of law unification and scrutinizingly analyzes legal condition of adoption until the destruction of common Czechoslovak state. The thesis also briefly analyzes the legal order in Protectorate of Czech republic and Morava and in Slovak republic in the time of second world's war. Subsequently monitors entrance of communism, when the look at adoption of sovietisation influence definitely changed too and clarifies the cleavage progress of family law and civil law with reasons of these changes. In the next chapter, the work catches the individual social changes, new ideological directions and searches for reasons, why is needed to project those changes to family law. Collected facts and visions, author provides to reader on his own analyze and with the opportunity to create reader's own opinion at needs of law institute of adoption with a look at the exact social situation. In conclusion, author searches for meaning of child care and its forms in now days, also with slide look into the future.

Keywords:

Czechoslovakia. Development. Education. Parents. Children. Adoption. Law.

PREDHOVOR

*„Dospelý človek, ktorý je spoľahlivý a stabilný,
majúci v srdci lásku a toleranciu,
je najlepšou terapiou, akú dieťa môže mať.“*

L. Ron Hubbard

Osvojenie ako náhrada rodičovskej starostlivosti mala, má a bude mať stále svoje opodstatnenie. Dejiny ukázali, že svet nie je ideálny a nie všetky deti môžu mať milujúcich a starostlivých rodičov. A práve preto sa spoločnosť musí stále zaoberať otázkou, ako vychovať etických a morálnych členov spoločnosti bez základného predpokladu a tým je funkčná biologická rodina.

Účel tejto práce je dvojaký. V prvom rade má zámer poskytnúť prierez dejinami na území bývalého Československa a sledovať v nich situáciu detí v rôznych etapách vývoja 20. stor. a v druhom rade chce podať základné právne informácie o vývoji osvojenia, ako novej formy náhradnej starostlivosti o tieto deti. Autor sa vo svojom živote stretol vo svojej blízkej rodine s problematikou sirôt a nemanželských detí. Preto, chcel vedieť viac o tejto problematike a dôkladne preštudovať tento právny inštitút, jeho históriu a vývoj v rôznych obdobiach našich dejín, dôsledky a príčiny osvojovania detí a porozmýšľať nad súčasným stavom a budúcnosťou tejto formy starostlivosti. Práca má napomôcť získať viac informácií pri možnom rozhodovaní o osvojení dieťaťa, hlavne v poskytnutí historických faktov a zmyslu osvojenia detí. Autor chce prebudiť v čitateľovi nutnosť zamyslenia sa, že deti by nemali byť cieľom a nástrojom žiadnej politickej ideológie, ako tomu bolo v minulosti, ale mali by byť jednoducho vychovávané a vedené k tomu, aby prispievali do spoločnosti svojím rovným dielom a boli jeho platnou súčasťou. Dieťa vychovávané mimo spoločnosť je nakoniec jej súperom a protihráčom.

Základom úspešnej budúcnosti je zobrať deti do svojho tímu a urobiť z nich našich odchovancov.

Autor

OBSAH

ZOZNAM SKRATIEK A ZNAČIEK.....	9
ÚVOD.....	12
1 K VYMEDZENIU POJMOV	15
1.1 POJEM DIEŤA A CIELE VÝCHOVY DIEŤAŤA	15
1.2 POJEM A PODSTATA OSVOJENIA	18
2 STAV OBČIANSKÉHO PRÁVA A PROCES UNIFIKÁCIE PO VZNIKU ČSR.....	21
2.1 RECEPCIA PRÁVA	21
2.2 SNAHY O UNIFIKÁCIU PRÁVA	22
3 PRÁVNÁ ÚPRAVA OSVOJENIA PO VZNIKU ČSR.....	25
3.1 PRÁVNE ÚPRAVY OSVOJENIA PODĽA VŠEOBECNÉHO OBČIANSKÉHO ZÁKONNÍKA A PORUČENSKÉHO ZÁKONA	27
3.2 OTCOVSKÁ A RODIČOVSKÁ MOC	32
4 PRÁVNÁ ÚPRAVA INŠTITÚTU OSVOJENIA OD ROKU 1928 AŽ DO KONCA 2. SVETOVEJ VOJNY.....	35
4.1 ZÁKON O OSVOJENÍ Z ROKU 1928.....	35
4.1.1 PODMIENKY OSVOJENIA	37
4.1.2 PRÁVNE ÚČINKY OSVOJENIA.....	38
4.1.3 ZRUŠENIE OSVOJENIA	40
4.1.4 FORMÁLNE NÁLEŽITOSTI ZMLUVY O OSVOJENÍ.....	41
4.2 VPLYV 2. SVETOVEJ VOJNY NA OSVOJENIE	42
5 OSVOJENIE – SÚČASŤ NOVÉHO RODINNÉHO PRÁVA	45
5.1 ZÁKON O RODINNOM PRÁVE Z ROKU 1949.....	46
5.1.1 OSVOJENIE PO PRIJATÍ ZORP	47
5.1.2 VZŤAH S VYŠŠOU ANONYMITOU	50
6 OSVOJENIE V SOCIALISTICKOM ČESKOSLOVENSKU	53
6.1 ZÁKON O RODINE Z ROKU 1963.....	53
6.1.1 PREDPOKLADY A PODMIENKY OSVOJENIA	54
6.1.2 VZNIK, PRÁVNE NÁSLEDKY A ZRUŠENIE OSVOJENIA	56
6.1.3 NEZRUŠITEĽNÉ OSVOJENIE	59
6.2 LIBERALIZÁCIA OSVOJENIA	60

7	OSVOJENIE V SAMOSTATNEJ SLOVENSKEJ REPUBLIKE	62
	ZÁVER	65
	ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	68

Zoznam skratiek a značiek

ABGB	-	Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (Všeobecný občiansky zákonník rakúsky platný na území Čiech, Moravy a Sliezska od 1811 – do 1918)
cit.	-	citovaný
ČMS	-	Čechy, Morava, Sliezska
ČSR	-	1. Československá republika
ČSSR	-	Československá socialistická republika
č.	-	číslo
čs.	-	československý (ako prídavné meno pomenúvajúč československú jednotu, v duchu čechoslovakizmu – opakom je česko-slovenský pomenúvajúč nejednotnosť)
NZ RČS	-	Národné zhromaždenie republiky Československej (zákonodarný orgán od 1918 – do 1938 a od 1948 – do 1960)
OSP	-	zákon č. 99/1963 Sb. – Občiansko-súdny poriadok
OZ	-	zákon č. 40/1964 Sb. – Občiansky zákonník
PT	-	parlamentná tlač
PZ	-	poručenský zákon (zák. čl. XX/1877 o úprave poručenských a opatrovníckych záležitostí)
Sb. z a n. Pr	-	Zbierka zákonov a nariadení Protektorátu Čiech a Moravy (od roku 1939 do roku 1945)
Sb. z. s.	-	Zbierka zákonov súdnych (obdobie Rakúska – Uhorska)
SaPR	-	Slovensko a Podkarpatská Rus
Sl. z.	-	Slovenský zákoník
Úr. vest. čsl.	-	Úradný vestník československý (zbierka dekrétov prezidenta ČSR)
Ústava	-	Ústava Československej republiky č.150/1948 Sb. z 9. mája 1948
uv. zák.	-	uvádzací zákon
VOZ	-	Všeobecný občiansky zákonník (platný od 1918 – do 1950)
zák.	-	zákon
zák. čl.	-	zákonný článok

(označenie uhorských zákonov, ktoré boli uverejňované v zbierke
krajinských zákonov)

Zb.	-	Zbierka zákonov (od roku 1945 do roku 1989)
Zb. z.a n.	-	Zbierka zákonov a nariadení (od roku 1918 do roku 1939)
ZoO	-	Zákon o osvojení č. 56/1928 Sb. z.a n.
ZoR	-	Zákon o rodine č. 94/1963 Sb.
ZoRP	-	Zákon o rodinnom práve č. 246/1949 Sb.

ÚVOD

Osvojenie respektíve adopcia, teda prijatie osoby za vlastnú je právny inštitút, ktorý je známy už od čias starovekého Ríma. Môžeme povedať, že osvojenie ako náhradná starostlivosť o osobu je súčasťou takmer všetkých významných civilizovaných zákonníkov. Jeho vývoj už od najstarších čias bol poznačený veľkými zmenami v chápaní tohto inštitútu. Najprv to bol vzťah založený zmluvou z majetkových dôvodov, neskôr od konca 2. svetovej vojny sa pozornosť upierala viac na blaho dieťaťa a jeho harmonický duševný vývoj. Odrazu bolo dieťa hlavným objektom pozornosti spoločnosti, ktorá prostredníctvom svojich zákonodarcov často upravovala podmienky osvojenia podľa aktuálnej ideológie.

Napriek všetkým politickým turbulentným časom, jedným zo základných znakov rodinnoprávnych vzťahov musí ostať to, že ide vždy o vzťahy medzi rodičmi a deťmi a citové väzby medzi nimi. Takého vzťahu treba pokladať za podstatu rodiny, či už je založená na biologickom alebo náhradnom základe. Z rodičovského vzťahu vyplývajú pre rodičov a deti vždy rôzne práva a povinnosti. Biologický rodičia majú voči spoločnosti určitú mieru zodpovednosti za výchovu svojich detí. Tá im za to poskytuje rôznu hmotnú, ale aj morálnu pomoc a zároveň očakáva splnenie týchto povinností. Ak vo svojich povinnostiach rodičia zlyhajú, tak právna úprava má prostredníctvom štátnych orgánov zabezpečiť sankčné opatrenia na nápravu tohto negatívneho stavu. Ak náprava v týchto prípadoch bude stále neúspešná, pristúpi sa k náhradnému riešeniu. Týmto riešením sú opatrenia, ktoré nahrádzujú alebo napodobňujú rodinné vzťahy medzi ktoré patrí aj osvojenie. Tieto vzťahy nazývame sekundárnymi vzťahmi, lebo vznikajú zánikom vzťahov primárnych. Osvojenie, ako jeden z druhov sekundárnej starostlivosti mal by poskytnúť deťom dostatok rodinno-výchovného prostredia a osvojiteľom dostatok výchovných prostriedkov na začlenenie osvojenca do spoločnosti.

Jedným z dôvodov prečo sa venujeme tejto tematike je silný záujem preskúmať tento inštitút po právnej, ale aj po sociologickej stránke. Práve sociologická stránka je tá, ktorá je základom pre reguláciu a úpravu rodinných vzťahov prostredníctvom práva. Na právnu úpravu každého rodinnoprávneho inštitútu je nutné mu porozumieť a skúmať jeho sociologické hľadisko a na základe neho potom vieme hľadať dôvody právnej úpravy. Aj inštitútu osvojenia predchádzali rôzne spoločenské udalosti, hlavne v kontexte 20. stor. Autor má sám skúsenosť s touto problematikou a aj tento fakt nás primäl k tomu, aby sme porozmýšľali nad touto problematikou a pokúsili sa zistiť dôvody osvojenia a možnosti

jeho zrealizovania. Pri samotnom štúdiu sme prišli k záveru, že málo autorov sa venuje právno-historickému hľadisku vývoja osvojenia a naopak veľká pozornosť je venovaná sociologickému hľadisku, ktorého výsledkom je aj dostatok odbornej literatúry.

Prvotným cieľom našej diplomovej práce bolo zhromaždiť a objasniť fakty o inštitúte osvojenia naprieč historickým spektrom hlavne v 20. storočí a navzájom ich porovnať. Druhotným cieľom bolo tieto pokúsiť sa nájsť hlavné príčiny zmien právnych úprav a analyzovať či smer, ktorým sa vybrala spoločnosť prostredníctvom zákona bol správny a napomohol k lepšiemu fungovaniu rodinných vzťahov. Touto prácou poskytujeme základné informácie o povahe a podstate osvojenia. Rozoberáme konkrétne právne úpravy osvojenia po hmotnoprávnej, tak aj po procesnoprávnej stránke. Skúmame samotné paragrafové znenia a hodnotíme ich v kontexte s aktuálnou spoločenskou situáciou a mravmi.

Naša práca neposkytuje a nerozoberá rodinné právo ako celok, ale analyzuje a približuje inštitút osvojenia. Informácie k tejto problematike sme sa snažili čerpať z dostupnej literatúry od rôznych autorov, ktorí sa zaoberali otázkami rodinného práva. Niektoré poznatky sme získavali aj z historických dokumentov, ktoré rozoberajú problematiku občianskeho práva hlavne v časoch právneho dualizmu. Cennými knižnými publikáciami boli hlavne Rouček, F. – Sedláček, J.: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému*, 1935, ale aj súčasné dielo Vojáček, L. – Schelle, K. – Tauchen, J.: *Vývoj soukromého práva na území českých zemí I. díl*. Informácie ktoré sa nachádzali v týchto dielach boli nadčasové a kvalita výkladu jednotlivých inštitútov je cenná hlavne z dôvodu jednoduchého pochopenia celkovej matérie. Ďalším dôležitým zdrojom pre našu prácu bol aj internet a dôvodové správy k jednotlivým návrhom, prostredníctvom ktorých sme získali celkový obraz a koncept na legislatívny proces počas celého 20. storočia. Zaujímavosťou je, že približne každých 20 rokov sa v rodinnom práve a v inštitúte osvojenia uskutočnila zmena právnej úpravy. Odpovede na túto otázku, ale aj na otázky iné sme sa pokúsili nájsť a ponúknuť ich čitateľovi v jadre tejto diplomovej práce.

V rámci rýchlej orientácie sme prácu rozdelili do siedmych hlavných kapitol, ktoré sú rozčlenené podľa logickej postupnosti. Snažili sme sa prácu komponovať podľa historických období právneho vývoja tohto inštitútu, ľahko pochopiteľné pre čitateľa. Prvou kapitolou objasňujeme jednotlivé pojmy a podstatu samotného inštitútu osvojenia aj jeho historický pôvod. Venujeme sa aj pojmu dieťaťa, jeho výchove a zmluvným dohovorom o ochrane dieťaťa. Druhá kapitola nám ponúka informácie o recepcii práva na

celom území Československa a rozoberá problematiku unifikácie niekoľkých právnych poriadkov. Nasledujúce dve kapitoly rozoberajú stav osvojenia v Československu a vplyv právneho dualizmu na tento inštitút. Zároveň sledujeme legislatívne snahy o jednotnú právnu úpravu pre celé územie republiky a od roku 1928 skúmame samotnú jednotnú právnu úpravu osvojenia. Plynule prechádzame do obdobia 2. svetovej vojny a v krátkosti rozoberáme jej udalosti a dopad na právne poriadky na jednotlivých územiach ČSR. V ďalších kapitolách rozoberáme právno-historický vývoj osvojenia v komplexe rodinného práva poznačeného silnou sovietskizáciou, socializmom, ale aj novým celosvetovým dokumentom – Deklaráciou o právach dieťaťa, ktorý mal za cieľ zabezpečiť silnejšiu ochranu dieťaťa. Predkladáme pre názornosť aj jednoduché sociologické hľadisko v oblasti adopcií detí. V poslednej kapitole monitorujeme právny vývoj po novembrových udalostiach 1989 a snažíme sa hodnotiť jeho pozitívne aj negatívne zásahy do odvetvia rodinného práva.

Pri výbere a spracovaní tejto témy sme mali prioritný záujem o objasnenie problematiky osvojenia, jeho dnešnú aktuálnosť s ohľadom na niektoré sociologické hľadiská, ale v neposlednom rade pochopenie samotných vzťahov medzi rodičmi a deťmi v nedávnej minulosti. Prostredníctvom tejto práce sme získali vedomosti, ktoré nám pomáhajú pri chápaní celkového systému rodiny, rodinných vzťahov a riešenia problémov, ktoré v nich nastali. Zároveň tieto vedomosti vieme aplikovať aj pri riešení vlastných problémov a pomoci okoliu.

1 K VYMEDZENIU POJMOV

1.1 POJEM DIEŤA A CIELE VÝCHOVY DIEŤAŤA

Definícia dieťaťa podľa slovníka slovenského jazyka znamená „*nedospelý človek asi do 15. roku odkázaný na opateru dospelých*“¹ Ak nazrieme do etymológie, tak pojem dieťa (praslovansky deti), potomstvo je odvodené od slova dediť. „*Súvisí aj pojmy dojiť, koiť, sať, ktoré v rôznych jazykoch napr. lotyšsky znamená dět – sať, staroindický dhápati – saje, alebo indoeurópsky dhé – sať, koiť.*“²

Na základe rozboru tejto definície môžeme predpokladať, že „koiť“ znamená dať, vstúpiť a venovať deťom pozornosť, výchovu, návyky s cieľom zabezpečiť ich zdravý vývin, aby sa z nich stali plnohodnotní členovia spoločnosti. Výchova dnes znamená „*právo i povinnosť riadiť konanie dieťaťa, použiť primerané prostriedky, tak aby nebola dotknutá dôstojnosť a integrita dieťaťa, ohrozené jeho zdravie, duševný, citový, telesný rozumový a mravný vývoj.*“³ Rodičia majú právo mať dieťa pri sebe, právo rozhodovať a pripravovať ho na budúce povolanie, alebo aj právo ho usmerňovať v každej dôležitej činnosti. Zároveň majú povinnosť zabezpečiť školské a mimoškolské aktivity, lekársku starostlivosť, záujmové aktivity podľa nadania a schopnosti dieťaťa alebo zabezpečiť základné potreby pre dieťa, akými sú strava, ošatenie alebo bývanie. Preto bolo prijatých množstvo právnych noriem s cieľom pomôcť rodičom pri napĺňaní týchto práv a povinností.

Pri hľadaní odpovede, čo je zákonným cieľom výchovy detí musíme zohľadniť historické právne predpisy, ktorých obsahom bolo postupné zakotvenie detských práv. Už v 19. storočí dochádzalo k spoznávaniu detských potrieb, neskôr sa začínali definovať ich požiadavky, zohľadňovala sa ich ochrana a pozornosť sa zameriavala na zdravý vývin dieťaťa, rozvoj jeho schopností, ktoré sa postupne zakotvili v mnohých právnych predpisoch pod hlavičkou ochrany a práv dieťaťa. Výchovou rozumieme aj také správanie,

¹ Dostupné na internete:

<http://slovniky.juls.savba.sk/?w=die%C5%A5a&s=exact&c=S218&d=kssj4&d=psp&d=sssj&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ma&d=hssjV&d=berolak&d=obce&d=priezviska&d=un&d=locutio&d=pskcs&d=psken&d=noundb&ie=utf-8&oe=utf-8#.htm> [cit. 2017-10-28].

² REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. Voznice : Leda, 2001, s. 129

³ PAVELKOVÁ, B. *Maloleť v slovenskom práve. Právne postavenie rodiča vo výchove maloletého dieťaťa 2. časť*, Bratislava : Bratislavská vysoká škola práva, 2009, s. 7

ktoré smeruje k tomu, aby sa z dieťaťa stal riadny člen národa alebo štátu. Výchova sa má prioritne vykonávať rodičmi a v spoločných domácnostiach. Obsahom výchovy by malo byť rozvíjanie telesných a duševných síl dieťaťa, aby po nadobudnutí plnoletosti bolo schopné zvládnuť inak problémy v živote.

Prvým takým právnym predpisom, ktorý začínal upravovať právne postavenie dieťaťa pred vznikom Československa bol Všeobecný rakúsky zákonník tzv. ABGB z roku 1811, ktorý okrem iného upravoval pojem manželské a nemanželské deti. Manželský pôvod dieťaťa sa zakladal na tom, že bolo narodené v manželstve. Jedným zo základných predpokladov manželského pôvodu dieťaťa bolo narodenie matke, ktorá disponovala statusom manželky. Ďalším predpokladom bolo, že dieťa splodil manžel, ale táto domnienka bola vyvrátiteľná. Znamená to, že manžel sa mohol zákonne brániť odporom proti otcovstvu, ak sa dieťa narodilo mimo stanovených lehôt uvedených týmto predpisom.

Naopak nemanželské dieťa je dieťa narodené žene, ktorá nežije v platnom manželstve, alebo sa narodilo manželke mimo stanovených lehôt (pred 180 dňom po uzatvorení manželstva a po 300 dni po smrti manžela, alebo definitívneho rozviazania manželstva), alebo bolo za nemanželské vyhlásené. *„Tento fakt predstavoval pre nemanželské deti menej práv, akými disponovali manželské deti. Tieto deti boli v príbuzenskom vzťahu iba k svojej matke, nemali nárok na rodinné meno po otcovi alebo strácali napr. nárok na šľachtické tituly.“*⁴

Pojem dieťa upravovala až Deklarácia práv dieťaťa z roku 1959, ktorú prijalo Valné zhromaždenie OSN v zásade 6 (osnova tejto Deklarácie je rozdelená na zásady nie na paragrafy alebo články) stanovuje, že *„Dieťa na plný a harmonický rozvoj svojej osobnosti potrebuje lásku a porozumenie. Všade tam kde je možné, musí vyrastať v starostlivosti a pod zodpovednosťou svojich rodičov a v každom prípade v ovzduší náklonnosti a morálneho aj materiálneho bezpečia.“*⁵ Táto zásada sa premietla aj do preambuly neskoršieho Dohovoru o právach dieťaťa („ďalej Dohovor“) prijatý v New Yorku v roku 1989, kde je uvedená definícia dieťaťa aj ciele výchovy. Dohovor v článku 1 definuje, že *„za dieťa sa považuje každá ľudská bytosť mladšia než 18 rokov, ak podľa právneho*

⁴ pozri § 165 cisárskeho patentu č. 946/1811 Sb. z. s. Obecného zákonníka občianskeho [cit. 2018-02-11]
Dostupné na internete: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjoygevv6ojugywtcna>

⁵ HORVÁTH, E., VARGA, E. *Zákon o rodine - komentár*. Bratislava : Iura edition spol. s.r.o., 2009, s. 142

poriadku, ktorý sa vzťahuje na dieťa, nie je dospelosť dosiahnutá skôr.“⁶ Ten v článku 44 na rozdiel od Ženevskej deklarácie práv dieťaťa z roku 1924 a Deklarácie práv dieťaťa z roku 1959 zaväzoval zmluvné štáty, aby dôležité myšlienky z jeho obsahu zapracovávali do svojich právnych poriadkov a stanovil medzinárodnému spoločenstvu, aby štáty podávali v pravidelných intervaloch informácie o plnení týchto záväzkov. Tento Dohovor prijala a ratifikovala aj vtedajšia ČSFR a platnosť nadobudol 6. februára 1991. (Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č.104/1991 Zb.)

Zaujímavou skutočnosťou je, že novodobý slovenský právny poriadok nepozná pojem dieťa okrem tohto Dohovoru. Podľa § 8 ods.2 Občianskeho zákonníka fyzická osoba nadobúda plnoletosť dovŕšením osemnásteho roku života, ak neuzavrie skôr manželstvo. Analogicky môžeme konštatovať, že každá ľudská bytosť od narodenia do dosiahnutia plnoletosti je „dieťa“. Slovenský právny poriadok rozoznáva aj iné právne pojmy, ktoré negatívne vymedzujú pojem dieťa. Napr. „Zákon o rodine - *maloleté dieťa (od 0 do 18 rokov)*“⁷, „Trestný zákon - *osoba, ktorá nie je trestne zodpovedná – dieťa (od 0 do 14 rokov) - mladistvý (od 15 do 18 rokov) – osoba blízko veku mladistvým (od 18 do 21 rokov)*“⁸, „Zákonník práce – *mladistvý zamestnanec (zamestnanec mladší ako 18 rokov)*“⁹, „*právo sociálneho zabezpečenia (zákon o prídavku na dieťa) - nezaopatrené dieťa (do 25 rokov)*“¹⁰, „Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí -*dieťa (do 18 rokov) - mladý dospelý (od 18 do 25 rokov)*“¹¹

Výchova dieťaťa podľa Dohovoru má smerovať k rozvoju osobnosti, k úcte k ľudským právam a základným slobodám, k úcte k rodičom, kultúre, jazyku a svojej krajine, k zodpovednosti za život, slobodu, mier a znášanlivosť, k úcte k prírodnému prostrediu. K naplneniu týchto cieľov výchovy dieťaťa majú napomáhať rodičia a pomoc môžu hľadať aj u štátnych orgánov, ktoré majú za úlohu vytvárať na to vhodné podmienky. Túto rodičovskú pomoc môžeme nazvať aj rodičovské práva a povinnosti.

⁶ Dostupné na internete: https://www.unicef.sk/dokumenty/materialy-na-stiahnutie/advocacy/dohovor_o_pravach_dietata.pdf [cit. 2017-10-28].

⁷ pozri § 29 ods. 1 zák. č. 36/2005 Z.z. o rodine [cit. 2018-02-10] Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/36/20170701#predpis.clanok-1.cast-druha>

⁸ pozri § 127 zák. č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon [cit. 2018-02-10] Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/300/20180101#predpis.cast-prva.hlava-piata.diel-prvy>

⁹ pozri § 40 ods. 3 zák. č. 311/2001 Z.z. Zákonník práce [cit. 2018-02-10] Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2001/311/20171230#predpis.cast-prva.skupinaParagrafov-vykklad.niektorych.pojmov>

¹⁰ pozri § 3 ods. 1 zák. č. 600/2003 Z.z. Zákon o prídavku na dieťa [cit. 2018-02-10] Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/600/20140201#paragraf-3>

¹¹ pozri § 2 zák. č. 305/2005 Z.z. Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele [cit. 2018-02-10] Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/305/20180101#paragraf-1>

Hlavným zmyslom výchovy je smerovať dieťa k čo najväčšej samostatnosti, aby postupne prebralo za seba a svoje konanie zodpovednosť. Výchova zo strany rodičov môže byť, ale z určitých dôvodov narušená alebo neplniť stanovený spoločenský účel. Rodič môže byť napr. nemorálny vo výchove, môže porušovať svoje práva a povinnosti najmä týraním, zanedbávaním alebo zneužívaním maloletého a vtedy prichádza úloha štátu, ktorý zo svojej mocenskej pozície vykoná príslušné právno-súdne opatrenie. „Ak rodič zneužíva svoje práva a povinnosti, súd môže pozbaviť rodiča výkonu týchto práv, alebo môže rozhodnúť o uložení výchovného opatrenia,“¹² „Brániť záujem maloletého dieťaťa súd môže aj tým, že zverí dieťa do jednej z foriem náhradnej starostlivosti (náhradná osobná starostlivosť, pestúnska starostlivosť, ústavná starostlivosť).“¹³

Jednou z takýchto právno-súdnych opatrení je náhradná osobná starostlivosť formou osvojenia, ktorú súd môže využiť, ak biologickí rodičia zlyhali v starostlivosti o výchovu, zdravie, výživu a všestranný rozvoj dieťaťa.

1.2 POJEM OSVOJENIE A PODSTATA OSVOJENIA

Pojem osvojenie ako náhradný rodičovský vzťah patril už v starovekom Ríme do systému práva ako právny inštitút. Osvojenie – adopcia bolo prijatie cudzieho dieťaťa za vlastné a bol to najvhodnejší prostriedok k tomu, ako nahradiť deťom nedostatočné výchovné prostredie. „Osvojenie je nový vzťah, ktorý napodobňuje biologický vzťah medzi rodičmi a deťmi.“¹⁴ Vzniká tu vzťah medzi osvojiteľom na jednej strane a osvojencom na strane druhej, kde úlohou tohto vzťahu je za určitých zákonných podmienok nahradiť biologický (prirodzený) vzťah medzi rodičom a dieťaťom. Na pojem osvojenie je možno nazerať zo sociologického aj z právneho hľadiska. Zo sociologického hľadiska je osvojenie vzťah medzi konkrétnymi osobami (osvojiteľia, osvojenci, príbuzní osvojiteľa, potomkovia osvojenca) a jeho úlohou je skúmať sociálnu podstatu, vplyv na samotné dotknuté osoby a hodnotiť či je naplnený zmysel samotného osvojenia, ako náhradnej formy rodinnej starostlivosti. Na druhej strane je tu právny pohľad na inštitút osvojenia, ktorý

¹² pozri § 37 zák. č. 305/2005 Z.z. o rodine [cit. 2018-02-10] Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/36/20170701#predpis.clanok-1.cast-druha.hlava-prva.skupinaParagrafov-zasahy-do-rodicovskych-prav-a-povinnosti>

¹³ pozri § 2 zák. č. 305/2005 Z.z. Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele [cit. 2018-02-10] Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/305/20180101#paragraf-1>

¹⁴ LUPRICOVÁ, P. POLÁČKOVÁ, S. *Repetitórium rodinného práva*. Bratislava : Iuris libri spol. s.r.o., 2014, s. 102

prostredníctvom súboru právnych noriem rodinného práva upravuje vzťahy medzi jeho účastníkmi. „Obsahom tohto vzťahu sú práva a povinnosti medzi osvojiteľom a osvojencom, obdobne ako medzi rodičmi a deťmi. (dochádza tu ku zmene právneho postavenia - statusu osvojenca k svojej pôvodnej rodine a rodine osvojiteľa).“¹⁵

„V odbornej aj laickej verejnosti sú zaužívané dva synonymické pojmy – osvojenie a adopcia. V právnej terminológii sa používa pojem osvojenie, ale v laických kruhoch pojem adopcia. Osvojenie aj adopcia sú dva výrazy pre ten istý právny vzťah.“¹⁶ Adopcia (lat. adoptare znamená voľba, slobodná voľba, voliť, vybrať si) je v podstate slobodná voľba osvojiteľa prijať akékoľvek cudzieho dieťa za vlastné. „Adopcia je v podstate zväzok, založený na sľube fungovať, ako stála rodina pre dieťa, ktoré sa narodilo niekomu inému.“¹⁷

Krátky slovník slovenského jazyka nepozná definíciu osvojenie, iba pojem osvojiť. Osvojiť znamená prijať za svoje alebo právnický vziať za vlastné. Analogicky nám z toho vyplýva, že vziať za vlastné je získať vlastníctvo, ale s vlastníctvom sú spojené rôzne práva a povinnosti a tie im (osvojiteľom a osvojencom) pri samotnom procese osvojenia vznikajú. Pre osvojiteľa sú to predovšetkým výchovné povinnosti (povinnosť byť pre dieťa vzorom v každej životnej situácii, povinnosť ovplyvňovať jeho správanie, jeho charakter a odovzdávať mu skúsenosti, morálne a eticky na neho vplývať, viesť ho ku vzdelaniu, dbať o jeho zdravie, výživu, spravovať jeho majetok atď.) Zároveň disponuje právom určovať jeho miesto pobytu, zastupovať dieťa, usmerňovať ho, vykonávať za neho podstatné rozhodnutia, určovať spôsob prípravy na budúce povolanie a množstvo ďalších práv. Aj samotné osvojené dieťa má voči osvojiteľovi práva a povinnosti, ktoré by za určitých okolností mal aj vo svojej pôvodnej biologickej rodine. Je to právo na výživu, výchovnú starostlivosť, alebo správu majetku. Zároveň má povinnosť napr. spolupracovať s rodičmi v záujme starostlivosti o neho, plniť si školské a vzdelávacie povinnosti a dbať napr. aj o to, aby sa vyvaroval prostrediu a situáciám, ktoré sú pre neho ohrozujúce (užívanie drog a iných omamných látok). Preto osvojeniu možno dať prívlastok zmluvná náhradná rodinná starostlivosť.

Adopcia sa historicky menila z pohľadu účelu a dôvodu, ale jeho podstata ostala zachovaná. „V starovekom Ríme adopcia slúžila prevažne osvojiteľovi, ktorý chcel

¹⁵ ŠVESTKA, J. *Osvojení v československém právním řádu*. Praha : Universita Karlova, 1974, s. 17

¹⁶ MIKLOŠKO, J. *Náhradná starostlivosť*. Bratislava : Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety n.o., 2008, s. 42.

¹⁷ SCHOOLER, E, J. *Adopcia – vzťah založený na sľube*. Bratislava : Návrat domov, 1999, s. 11.

zachovať nástupníctvo svojho rodu, majetku a udržať náboženský kult svojej rodiny.“¹⁸ Neskôr hlavne v stredoveku sa osvojenie stalo nástrojom, ako zachovať šľachtický rod a udržať v nastupujúcej buržoáznej a kapitálovej spoločnosti mužského potomka (príp. brata) pre účely dedenia. V prvej polovici 20. storočia hlavne na základe prvej a druhej svetovej vojny, možno pozorovať značný úbytok obyvateľstva v jednotlivých európskych krajinách Československo nevynímajúc. Tento fakt mal za následok množstvo sirôt, ale aj bezdetných rodičov. Aj vďaka tomuto fenoménu dochádzalo k rozmachu osvojenia.

Vplyvom spoločenských zmien v roku 1948, pri ktorých došlo k hospodárskym a politickým zmenám, podstata osvojenia sa začala postupne meniť. Vplyvom sovietizácie sa začala zdôrazňovať starostlivosť o deti a ich výchovu spojenú so silnou integráciou do náhradnej rodiny.

Začiatkom päťdesiatych rokov 20. storočia nastal v Československu obrovský populačný prírastok. *„Dôvodom bol príchod početnejších generácií žien narodených po prvej svetovej vojne, ktoré boli vo veku najvyššej plodnosti“*¹⁹ *„Pri vzrastajúcej životnej úrovni pracujúcich pribúda počet osôb, ktoré prejavujú záujem o osvojenie opustených detí hlavne, ak sú u nich dané optimálne podmienky, aby týmto deťom poskytli rodinnú výchovu a dobrú všestrannú starostlivosť“.*²⁰ Aj vďaka prorodinnej politike štátu inštitút osvojenia postupne získaval na popularite a skutočne sa stal prostriedkom náhradnej rodinnej starostlivosti. Rekodifikáciou rodinného práva z roku 1963 inštitút osvojenia dostal iba kozmetické úpravy a to napr. z právnej aj súdnej praxe vyplynula potreba aby osvojiteľ pred osvojením strávil s dieťaťom určitú dobu a pod.

Táto právna úprava rodinného práva bola platná až do zániku Československa v roku 1992 (v roku 1982 novela zákonom č.132/1982 Zb.), čo potvrdzovalo jeho nadčasovosť.

¹⁸ STARÁ, I. *Rodina a její význam v římském právu*. Ostrava : Key publishing s.r.o., 2013, s. 44.

¹⁹ Dostupné na internete: <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/Storocie1.pdf> [cit. 2017-11-02].

²⁰ Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1954ns/tisky/t0217_00.htm [cit. 2017-11-02].

2 STAV OBČIANSKEHO PRÁVA A PROCES UNIFIKÁCIE PO VZNIKU ČSR

2.1 RECEPCIA PRÁVA

Vznikom Československa dňa 28.10.1918 bolo potrebné vyriešiť základnú otázku, aký právny poriadok bude platiť na jeho území. Odpoveď na túto otázku môžeme hľadať v počiatkoch vzniku nového štátu. Hneď 28. októbra 1918 bol na návrh A. Rašína (hlavný organizátor vyhlásenia nezávislosti Československa, neskôr minister financií) verejne vyhlásený zákon č. 11/1918 Zb.z.a.n. o zriadení samostatného štátu československého tzv. recepčná norma. ČSR sa touto normou začalo uberať svojou samostatnou právnou cestou. Recepčnú normu môžeme rozdeliť na štyri časti, ale najdôležitejšou z pohľadu práva bola časť druhá. Tá konkrétne v čl. II ustanovuje - „*Všetky doterajšie zemské i říšské zákony a nariadenia ostávají zatiaľ v platnosti.*“²¹ „*Bol tu tak zakotvený princíp materiálnej kontinuity práva medzi právom doterajším a právnym poriadkom nového štátu.*“²² Znamenalo to, že všetky právne normy platné na území bývalého Rakúska - Uhorska sa stali súčasťou československého právneho poriadku. Recepčia znamená pojem, ktorý definuje, že sa preberá konkrétna norma alebo celý právny súbor do druhého (nového) právneho poriadku. Recepčia právneho poriadku väčšinou nastáva pri úspešných politických prevratoch alebo pri revolúciách, ktoré majú za následok vznik nových štátnych útvarov a právnych poriadkov.

Tieto právne normy mali byť v platnosti iba dočasne z dôvodu roztrieštenosti právneho poriadku na celom území ČSR. „*S roztrieštenosťou právnych poriadkov sa pasovali aj niektoré iné štáty, v súvislosti s koncom 1. svetovej vojny napr. Poľsko, Rumunsko alebo kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov.*“²³

Recepčná norma bola na začiatku prijatá bez akejkoľvek derogačnej klauzuly. V praxi to znamenalo, že sa recipoval celý rakúsky právny poriadok a uhorské obyčajové právo. Absenciu tejto derogačnej klauzuly odstránil až článok IX zákona 121/1920 Zb. z. a n., (prvá československá ústava), v ktorom sa recepčná norma zmenila z „bez výhrady“

²¹ Dostupné na internete: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1918/002-1918.pdf> [cit. 2017-11-03].

²² Dostupné na internete: http://vjhr.sk/archive/2014_2_2/10.pdf [cit. 2017-11-03].

²³ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., TAUCHEN, J. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí – I.díl.* Brno : Masaryková univerzita, 2012, s. 311.

definitívne na „s výhradou“ a vyriešili sa tým rôzne právne „nezmysly“ v recipovanom práve.

Z hľadiska občianskeho a rodinného práva ČSR muselo na svojom území aplikovať normy rakúskeho ABGB, ale aj obyčajového práva. Na území Čiech platili normy ABGB z roku 1811, ktoré tretej hlave v §§ 179 -185 cit. zák. upravoval podmienky a náležitosti osvojenia. Tento zákonník predstavoval typický príklad buržoázneho nazerania na inštitúty občianskeho práva. Sledoval sa hlavne majetkový prospech a používal sa zmluvný princíp, ktorým sa rodičovský vzťah zakladal. Na území SaPR bol inštitút osvojenia upravený len obyčajovým právom, rôznymi ministerskými nariadeniami, rozhodnutiami súdnej Kúrie a niekoľkými ustanoveniami PZ ako napr. §§ 20 a 113, ktoré upravovali povolenie poručenského úradu, otca a matky k osvojeniu, alebo §§ 11 a 36, ktoré upravili otcovskú moc osvojiteľa.

2.2 SNAHY O UNIFIKÁCIU RODINNÉHO PRÁVA

Vznikom nového štátu bolo namieste zachovať súvislosť pôvodného právneho poriadku s poriadkom novým, aby nenastali zmätky v správaní sa obyvateľov. Myšlienka prevziať najprv pôvodný právny stav a postupne ho nahrádzať novým bolo veľmi rozumné riešenie. Obyvateľstvo bolo zoznámené s pôvodným právnym poriadkom, správalo sa podľa neho a prirodzená kontinuita právneho stavu bola na mieste. Preto nebolo vhodné do neho vnášať prvky cudzieho práva, alebo rekodifikovať právo po vzore cudzích európskych krajín. Postupná zmena a unifikácia právneho poriadku sa javila ako najlepšie riešenie, ako udržať poriadok v novom štáte pod kontrolou.

Prevzatie rakúskeho a uhorského rodinného práva recepčnou normou, vznikol právny dualizmus na celom území ČSR. Komplikovaná situácia nastala po vzniku samotného ČSR v oblasti občianskeho a rodinného práva. Vládna elita štátu mala postupne v úmysle pôvodný právny poriadok nahradiť novým – unifikovaným občianskym aj rodinným právom na celom jej území, ale prakticky sa jej to nedarilo. „Podľa znenia recepčnej normy boli prevzaté zákony a nariadenia, na dočasnú dobu.“²⁴ Opatrenia na urýchlené prijatie spoločného občianskeho zákonníka bolo pre vládnú elitu veľmi dôležité a zásadné. „Duplicita práva bola pociťovaná ako čoraz väčší problém najmä v dôsledku

²⁴ ŠOŠKOVÁ, I. *Zákon o osvojení z roku 1928 – Jednotná právní úprava institutu osvojení v mezivojnovom Československu. In Sborník prací k životnímu jubileu – Pocta Karlu Schellemu k 60. narozeninám* roč.1 str. 595

narastania počtu vzájomných stykov a usadzovania sa na celom území ČSR v ktorom platilo rozličné právo. Následkom týchto rozdielnosti v pravidlách boli nezrovnalosti a právna neistota.“²⁵

Samotnú rekodifikáciu nebolo možné vykonať okamžite a preto vznikla myšlienka preložiť ABGB a vykonať iba nutné novely, prípadne nové čiastkové unifikačné zákony v oblasti celého občianskeho práva. V roku 1920 sa uskutočnila porada k potrebe unifikácie za účasti širokej odbornej verejnosti. Výsledkom týchto rokovaní bolo pokúsiť sa preložiť ABGB a vykonať jeho potrebnú revíziu. Urýchliť samotné kodifikácie právnych odvetví bolo nerozumné a rekodifikačná prax jasne dokazovala, že vykonať rekodifikáciu v krátkej dobe bolo nemožné. *„Posledná rekodifikácia ABGB trvala 10 rokov a zároveň kodifikácia sa musí vykonávať vždy po ukončení nejakého prerodu alebo revolučných zmien.*“²⁶ Kodifikovať úplne nový občiansky zákonník by bolo zbytočné a preto sa nový civilný predpis mal postaviť na kostre ABGB, ktorý je podľa vedeckých kruhov aj právnej praxe nadčasovo spracovaný, je stručný a jasne zostavený. Sú v ňom uvedené mnohé rímsko-právne inštitúty, hlavne v oblasti manželstva a vzťahu rodičov a detí. Preto bolo nutné vykonať iba nevyhnutné zmeny, ktoré by reflektovali spoločenskú situáciu na území ČSR, aj s ohľadom na platné právo na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi.

V oblasti rodinného práva sa vytvorila pracovná skupina s cieľom vykonať revíziu tohto právneho odvetvia. Začala sa etapa unifikácie celého rodinného práva a jej výsledkom bolo vytvorenie novej osnovy aj paragrafového znenia na podkladoch rakúskeho ABGB. Samotný návrh rodinného práva bol súčasťou pokusu o rekodifikáciu a unifikáciu občianskeho práva, ktorého súčasťou mali byť aj ustanovenia rodinného práva. Ale konečný návrh rodinného práva v rámci rekodifikovaného občianskeho zákonníka uzrel svetlo sveta pomerne neskoro, až v roku 1931. V ňom bolo v druhej hlave upravené právo manželské, v tretej právne pomery medzi rodičmi a deťmi, v štvrtej osvojenie a v piatej problematika poručníctva a opatrovníctva.

Takto upravený nový zákonník bol daný na známosť širokej verejnosti a viedli sa o ňom búrlivé a emotívne diskusie. Tie boli nakoniec základom problémov pri rekodifikácii celého občianskeho práva, kde hlavnými prekážkami boli cirkevné

²⁵ POLÁČEK, P. Cirkvi a náboženské spoločnosti v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva. In *Zborník Vzťahy štátu a cirkvi v Európe*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi, 2008, s. 96

²⁶ MALÝ, K., SOUKUP, L. *Československé právo a právni věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě – svazek 2*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2010, s. 807

a náboženské rozdiely na oboch územiach. Problémy hlavne v rodinnom práve (manželstvo) odsúvali prijatie nového občianskeho zákonníka na neurčito. Celý právny konflikt, ktorý nastal hlavne okolo rodinného práva sa upokojil až v roku 1937 predložením vládneho návrhu, ktorým sa vydáva občianky zákonník. Nakoniec z neho vypadlo množstvo inštitútov a návrhov rodinného práva. „Do vládneho návrhu sa nakoniec nedostali hlavy 2-5 osnovy pôvodného ABGB, ktoré riešili problematiku rodinného práva – manželstvo, osvojenie, vzťahy medzi rodičmi a deťmi a poručníctvo a opatrovníctvo.“²⁷ Dôvodová správa (tisk č. 844) k vládnomu návrhu zákona informuje, že rodinné právo ako celok v návrhu chýba a zároveň dopĺňa, „že rodinné právo bolo predmetom vážnych a pozorných úvah zo všetkých hľadísk a preto sa uznalo za vhodné, že rodinné právo nie je ešte zrelé a pripravené na kodifikáciu.“²⁸ Vládny návrh bol nakoniec prejednaný vo výboroch a komisiách NZ RČS a bol predložený do poslaneckej snemovne na prejednanie, kde nakoniec bol odsúhlasený v prvom čítaní.

Po Mníchovskom diktáte na jeseň 1938 boli práce na tejto rekodifikácii občianskeho zákonníka úplne prerušené a tým sa definitívne zmarilo dvadsaťročné úsilie o zjednotenie občianskeho aj rodinného práva na území medzivojnového Československa.

Problematika osvojenia bola pôvodne súčasťou ABGB a v rámci rekodifikačných prác aj súčasťou rodinného práva, ktoré bolo začlenené do systematiky nového občianskeho zákonníka. V ňom malo ambíciu unifikovať dualistickú právnu úpravu v tejto problematike. Ale nakoniec sa inštitút osvojenia na základe známych príčin pri unifikácii občianskeho práva a komplikovaných rokovaní vybral svojou cestou k úspešnej právnej úprave, ktorá napokon 16. apríla 1928 vyvrcholila prijatím zákona o osvojení, ktorý na určitý čas unifikoval časť rodinného práva a upravoval vzťahy a právne pomery medzi rodičmi a deťmi na celom území ČSR.

²⁷ Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_02.htm [cit. 2017-11-19].

²⁸ VESELÁ, R. Vývoj rodinného práva v meziválečnom období. In *Sborník Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jich místo ve střední Evropě*. Praha : Univerzita Karlova, 2010, s. 814

3 PRÁVNÁ ÚPRAVA OSVOJENIA PO VZNIKU ČSR

Prvá svetová vojna bola v ľudských dejinách veľkou „škvrnou“, ktorá poznačila obrovské množstvo detí, ktoré stratili svojich rodičov a naopak poznačila aj obrovské množstvo rodičov, ktoré stratili svoje deti. Preto osvojenie ako náhradný rodičovský vzťah bolo najlepšie riešenie pre mnohých pozostalých. Otázka sirôt, ktoré zostávali po padlých vo vojne sa stala vážnou témou zo sociálneho, ale aj ekonomického hľadiska. Táto otázka a jej riešenie bolo zložité aj z dôvodov nového usporiadania povojnovej Európy a vzniku nových štátnych útvarov. Z humánnych aspektov bolo dôležité, aby sa nové štáty s vážnym sociálnym problémom, akými boli siroty čo najskôr legislatívne vysporiadali, hlavne z dôvodov rastu žobráctva detí a chýbajúcich materiálno-technických podmienok k zdravému vývoju týchto detí. *„Samotné žobranie napr. v Uhorsku nebolo zakázané, bolo len obmedzené a bolo podmienené povolením.“*²⁹

Zákonodarne orgány naprieč celou povojnovou Európou, sa museli vysporiadať s otázkou vysokej úmrtnosti sirôt a nemanželských detí. *„Aj Československo ako mladý štát, si po svojom vzniku v roku 1918 uvedomovalo, že nemá veľké skúsenosti v tomto smere a je nutné sa touto otázkou vážne zaoberať.“*³⁰ Vyplýva to nakoniec aj z dôvodovej správy vládneho návrhu zákona č. 256/1921 Sb. z. a n. o ochrane detí v cudzej starostlivosti, (parlamentná tlač 30) zo dňa 7. júna 1920, v ktorej minister sociálnej starostlivosti Dr. Winter prehlásil, že *„Najväčšie percento detí umierajúcich v útlom veku pripadá na deti v cudzej starostlivosti a na deti nemanželské, nech už sú v starostlivosti vlastných rodičov (matky alebo otca), alebo v starostlivosti cudzích ľudí.“*³¹

Pri skúmaní problému s deťmi po skončení 1. svetovej vojny prichádzame na skutočnosť, že ak chcel štát znížiť úmrtnosť hlavne nemanželských detí a sirôt, musel vynaložiť niekoľko desiatok miliónov korún na starostlivosť o tieto deti. Sociálne cítenie potrebné k starostlivosti o deti bolo aj zo strany štátu, aj zo strany cudzích osôb vplyvom vojny pomerne nízke. Ľudia zažili hrôzy vojny a preto opatera a starostlivosť o tieto deti sa nedala veľmi očakávať. Povinnosťou každého štátu bolo hľadať spôsoby, ako znížiť tento

²⁹ JÁGER, R., JANIGOVÁ, E. *Vývoj právnej úpravy poskytovania sociálnej pomoci na území Slovenska*. Banská Bystrica: PrF UMB Banská Bystrica., 2013. s. 105

³⁰ ČEČOT, V., MADLIAK, J., TKÁČ, V. *Obchodovanie s deťmi a nelegálne adopcie*. 1. vydanie Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2015, s. 38

³¹ Dostupné na internete: https://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t0030_00.htm [cit. 2017-11-20].

negatívny spoločenský jav a uchrániť deti pred zneužívaním v cudzích rodinách formou nútených prác a pred vysokou úmrtnosťou.

Ak deti nemali žiadnych príbuzných, štát zriaďoval prostredníctvom obcí rôzne sirotince, ktoré zároveň aj financoval. Napr. na území Uhorska už v roku 1886 zák. čl. XXII/1886 v tzv. Obecnom zákone bola obciam daná povinnosť zabezpečiť starostlivosť o chudobných. Samotná starostlivosť obcí o chudobné a opustené deti bola sekundárna a nastupovala vtedy, ak primárne zlyhali subjekty, ktoré mali za povinnosť takúto pomoc zabezpečiť. V Uhorsku bol vážny problém s nízkou demografickou krivkou a problém so sirotami. „*Vtedajšia vládna moc si to uvedomovala a prijala predpis zák. čl. VIII/1901 o štátnych detských útulkoch, ktorým poštátnila starostlivosť o opustené deti.*“³² Preto sa začala preferovať aj súkromná cesta opatery o deti, a tou bola pestúnska starostlivosť. Pestúnska starostlivosť vychádzala už „*z vládneho dekrétu z roku 1788, ktorý zmocňoval pestúnov, ako fyzické osoby získať osvedčenie o pestúnskej spôsobilosti a začať sa starať o opustené deti. Vďaka tomuto dekrétu síce pestún poberal plat, ale nemohol vykonávať pestúnsku starostlivosť ako hlavnú zárobkovú činnosť. Platilo pravidlo čím menšie dieťa tým viac peňazí.*“³³ Podstatou a hlavne motiváciou tejto starostlivosti bola opatera detí za plat. „*Je pravda, že pestúnska práca je finančne ocenená. Pestúni dostávajú odmenu, že výchovou dieťaťa preukazujú spoločnosti nedocenenú službu.*“³⁴

Samotná pestúnska starostlivosť ako prvá možnosť náhradnej starostlivosti po vzniku Československa podliehala kontrole štátu – poručenskému úradu, ktorý mal za úlohu vykonávať dozor a kontrolu, aby opustené deti neostávali na pleciach štátu a na druhej strane štát potreboval prostredníctvom svojho úradníckeho aparátu zaistiť, že sa nebudú zneužívať formy príspevkov napr. stravu určená na výchovu detí, ktorými si hlavne viacpočetné rodiny prílepšovali. Išlo hlavne o deti nemanželské, ktorých údelom bola takáto starostlivosť. Nebolo tajomstvom, že nemanželské deti dokonca aj v starostlivosti vlastnej matky boli často terčom zlého zaobchádzania. Dôvodmi boli náboženské aspekty, kde obyvatelia boli silne nábožensky založení a nemanželské deti považovali za veľké spoločenské bremeno a preto im znepríjemňovali život rôznymi prostriedkami. Často vykúpením týchto detí bola aj smrť.

Osoby, ktoré chceli vziať osobu do starostlivosti museli splniť isté kritéria. „Ak

³² JÁGER, R., JANIGOVÁ, E. *Vývoj právnej úpravy poskytovania sociálnej pomoci na území Slovenska*. Banská Bystrica: PrF UMB Banská Bystrica., 2013. s. 108

³³ JÁGER, R., JANIGOVÁ, E. *Vývoj právnej úpravy poskytovania sociálnej pomoci na území Slovenska*. Banská Bystrica: PrF UMB Banská Bystrica., 2013. s. 88

³⁴ ZEZULOVÁ, D. *Pěstunská péče a adopce*. Praha: Portál s.r.o., 2012. s. 20

chcela fyzická osoba prijať do starostlivosti cudzie dieťa (do 14. rokov) musela splniť prísne podmienky.“³⁵ Týmto museli byť mravnosť, svedomitosť pri plnení stanovených úloh, dobrý telesný a duševný stav, bývanie, zamestnanie, ktoré im dovoľuje sa náležite o cudzie dieťa v opatere postarať. Osoba, ktorá splnila podmienky dostala od poručenského úradu doklady, ktorými splnomocnil pestúna na starostlivosť o dieťa. Štát zastával názor, že len výchova dieťaťa v rodinnom prostredí môže napomôcť tomu, aby tieto deti nerozširovali spoločensky vylúčené skupiny a prinášali úžitok do spoločnosti.

Existovala tu aj druhá možnosť výchovy týchto detí v „súkromných rukách“. Bola to možnosť výchovy osvojením, prostredníctvom ktorého sa štáty po 1. svetovej vojne pokúšali aj takto riešiť problematiku detí zverením sirôt priamo do rodín. V tomto období osvojenie naberalo na sociálnom význame a zároveň sa vnímalo ako prostriedok sociálnej starostlivosti prostredníctvom, ktorého sa deti majú prioritne vychovávať v rodinách a nie v štátnych siroťincoch. Jedným z dôvodov prečo sa osvojenie „predieralo“ do popredia bol aj fakt, že vplyvom vojny, v ktorej zahynulo množstvo osôb sa akumulovala obrovská majetková hodnota v rukách pozostalých a osamelých osôb a následnej nemožnosti dedenia týchto statkov.

Osvojenie a pestúnska starostlivosť sa primárne od seba nelíšili. V oboch prípadoch išlo o náhradu rodiny a poskytnutie výchovy osvojencom a chovancom.

3.1 PRÁVNE ÚPRAVY OSVOJENIA PODĽA VŠEOBECNÉHO OBČIANSKÉHO ZÁKONNÍKA A PORUČENSKÉHO ZÁKONA

Na právne pomery v novom Československu začali postupne vplývať začínajúce prípravné práce na rekodifikáciu celého občianskeho práva. Rodinné právo spadalo tiež do tejto rekodifikácie a preto sa zastával názor, že kým nebude prijatý komplexný rekodifikačný zákon, tak akútne problémy v spoločnosti sa budú riešiť čiastkovými zákonmi, ktoré upravia a zjednotia právne pomery na celom území ČSR, v ktorom vládol právny dualizmus.

Do účinnosti nového zákona č. 56/1928 zb. z. a n. o osvojení platného na celom území ČSR, na jednotlivých územiach ČMS a SaPR platili dve rozdielne právne úpravy inštitútu osvojenia. V ČMS to bol recipovaný VOZ, ktorý v §§ 179 -185 upravoval podmienky vzniku osvojenia, jeho náležitosti a možnosti jeho zániku a na území SaPR

³⁵ pozri § 6 vl. nar. č. 29/1930 Zb. z. a n. ktorým sa vykonáva zákon o ochrane detí v cudzej starostlivosti a deti nemanželských [cit. 2017-11-20] Dostupné na internete: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1930/014-1930.pdf>

bola problematika osvojenia upravená len na základe obyčajového práva, nariadení uhorského a československého ministerstva spravodlivosti a zák. čl. XX/1877 o úprave vecí poručenských a opatrovníckych, ktorý obsahoval niekoľko ustanovení o osvojení. Pre oba krajiny tu existovala ešte judikatúra najvyššieho súdu a najvyššieho správneho súdu, ktorých rozhodnutia v oblasti osvojenia platili na celom území ČSR a upravovali právne pomery pred účinnosťou ZoO a napomáhali stierať právny dualizmus.

Vykonať komparáciu oboch rozdielnych právnych úprav nie je jednoduché a zisťujeme, že nemenej namáhavé bolo sa orientovať štátnym orgánom a obyvateľom v tejto spleti na prvý pohľad komplikovanej a neprehľadnej právnej úpravy osvojenia.

Pokiaľ išlo o úpravu platnú v tzv. „českých krajinách“ podľa samotného § 179 VOZ osvojiť dieťa si mohli osoby, ktoré boli manželmi a nemali svoje vlastné manželské deti. Bola to jedna zo základných podmienok osvojenia na územiach ČMS. Zároveň osoba musela spĺňať podmienku, že neučinila sľub pre cirkev, alebo iné združenie, že bude žiť slobodný život. Podľa platnej právnej úpravy na území SaPR, osvojiť si osobu mohol každý, kto spĺňal základnú podmienku a tou bola spôsobilosť konať. Neexistovalo tu ustanovenie, ktoré by určovalo, že osvojiť si osobu môžu iba manželia.

V roku 1919 bol prijatý právny predpis, ktorým sa upravila plnoletosť fyzických osôb na 21. rokov. „*Týmto dosiahnutím vekového cenzu fyzická osoba získala spôsobilosť na právne úkony*“³⁶ Znamenalo to, že osoba mohla podľa svojej vôle právne konať, mohla na seba preberať práva a povinnosti a získala tiež zmluvnú spôsobilosť. Fakticky osoba bola prepustená z otcovskej moci a pokiaľ bola spôsobilá na právne úkony bola zároveň aj svojprávná. Musela však splniť podmienkou duševného zdravia. Ak fyzické osoby spĺňali podmienku plnoletosti, svojprávnosti a spôsobilosti na právne úkony boli spôsobilé uzatvoriť zmluvu o osvojení. Rozdielom bol vek, ktorý museli záujemcovia o osvojenie dosiahnuť. V ČMS musel byť osvojiteľ starší ako 40 rokov a osvojenec o viac ako 18 rokov mladší. Pri stanovení hranice veku pre osvojiteľa sa mal naplniť hlavne sociologický aspekt a podarilo sa vyriešiť aj problém neplodnosti manželov. „*Ak manželia do tohto veku boli bezdetní, legislatíva im umožnila založiť si normálnu rodinu prostredníctvom osvojenia a tým napomôcť udržať manželstvo, vyplniť pocit prázdnoty a v neposlednom rade zachovať tradície a majetok rodiny.*“³⁷ Na území SaPR „osvojiteľ musel splniť

³⁶ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, L. *Komentář k čsl. obecnímu zákoníku občanskému I.díl.* Praha : Právnické knižkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 207

³⁷ VODÁK, P. a kol. *Problémy osvojených dětí.* Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1967, s. 186

*podmienku byť spôsobilý právne konať a osvojenec musel byť mladší o 16 rokov.“*³⁸
V porovnaní s právom platným na území ČMS tu bol dvojročný rozdiel vo veku osvojenca.

Uhorské obyčajové právo sa nie veľmi približovalo rímskej zásade *adoptio natura imitur*, ktorá hovorila, že osvojenie má nahradiť prirodzený pomer medzi rodičom a dieťaťom. „*V praxi sa vyskytli prípady, keď si niekto osvojil svojho švagra, sestru, alebo vnukov - po synovi manželské deti, alebo po dcére nemanželské deti s odôvodnením, že im chce zabezpečiť riadnu výchovu.*“³⁹

Do pomeru, ktorým sa vylučovalo osvojenie patrila aj konkubinát. Konkubinátom sa rozumelo pohlavné spoločenstvo muža a ženy, ktorému chýbal status „manželstva“ na základe právoplatne uzavretej manželskej zmluvy. Právne nazeranie síce nepodporovalo konkubinát, ale tolerovalo ho. Tento vzťah bol - tak ako je tomu doteraz - faktickým spolužitím, v ktorom sa nepoužíval pojem manžel – manželka, ale druh a družka. Bol to vzťah, ktorý nezakladal žiadne právne účinky, ktoré sú známe z manželstva napr. dedenie, a deti, ktoré vzišli z takéhoto vzťahu, boli podľa platných právnych úprav na oboch územiach deťmi nemanželskými.

Manželský a nemanželský pôvod dieťaťa bol právny pojem, ktorý v 1. polovici 20. stor. diferencoval deti na základe právneho statusu. Deti, ktoré boli narodené v manželstve, legitimované alebo osvojené, používali status – manželské a deti, ktoré nedisponovali týmito predpokladmi boli deti – nemanželské. Tieto statusy sa odlišovali rôznymi právami a povinnosťami. (Manželské deti podrobnejšie v 3.1.1) „*Nemanželské deti nemajú nárok na meno po svojom otcovi a nadobúdajú meno svojej matky už pri narodení.*“⁴⁰

Nemanželské deti boli prakticky znevýhodnené. Podľa platného práva na území ČMS, nemanželskému otcovi neprislúchala otcovská moc a strácal aj právo na výchovu svojho dieťaťa a nikdy nemohol byť zapísaný namiesto otca. Jeho povinnosťou bol podiel na výžive tohto dieťaťa a bol povinný zabezpečiť hmotné prostriedky na jeho vývoj a týmto sa jeho právo na výchovu vyčerpalo. Na území SaPR právo neupravovalo po ktorom z rodičov možno dať meno nemanželskému dieťaťu. Analogicky treba usudzovať, že do matriky sa zapisovalo meno a priezvisko matky, ale nevylučovala sa ani možnosť mena po prirodzenom otcovi. Manžel matky, ktorá mala nemanželské dieťa, nemohol dať tomu dieťaťu svoje meno. Jedinou možnosťou bolo osvojiť si toto dieťa matky. Predmetná

³⁸ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, L. *Komentář k čsl. obecnímu zákoníku občanskému I.díl.* Praha : Právnické knižkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 909

³⁹ Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1920ns/se/tisky/t1494_00.htm [cit. 2017-11-21].

⁴⁰ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, L. *Komentář k čsl. obecnímu zákoníku občanskému I.díl.* Praha : Právnické knižkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 835

myšlienka z tejto právnej úpravy platí aj v súčasnosti.

Jednou z podmienok pri osvojení jedným z manželov bola povinnosť vyžiadať si povolenie druhého manžela. A to aj v prípade ak išlo o nemanželské dieťa osvojiteľa. Dôvodom bola zásada rodičovskej moci, ktorú nadobudli obaja osvojiteľia v prípade platného osvojenia v podobe práv a povinností. Zo psychologického hľadiska nebolo účelné s použitím rímskych zásad (viď vyššie), aby bolo dieťa v osvojiteľskej rodine vychovávané iba otcom, kde manželka by nemala žiadne povinnosti vzhľadom k úlohe matky v rodine.

Podľa platného práva na území ČMS plnoleté aj neplnoleté osoby, ktoré mali byť osvojené podliehali schváleniu pôvodných rodičov a súdu. „*Neplnoletí sú tí, ktorý nedokončili 21 roku svojho veku.*“⁴¹ Ak nebola zhoda v súhlase na osvojenie rozhodovala otcovská moc. Ak bolo povolenie z akýkoľvek dôvodov zo strany otca zamietnuté, dospelý potomok sa mohol sťažovať na súde. Týmto súdom bol miestne a vecne príslušný okresný súd v obvode, ktorého mal osvojiteľ bydlisko. Dôvodom, prečo aj dospelý potreboval súhlas svojho otca s otcovskou mocou bolo hlavne výživné „*Podľa platného práva rodičia, ktorý sa nachádzali v núdzi mali nárok na výživu od svojich detí.*“⁴² Ak dospelé dieťa, ktoré bolo osvojené aj so súhlasom otca s otcovskou mocou, tak dieťa týmto úkonom už nemalo povinnosť vyživovať v budúcnosti týchto rodičov. Preto osvojovanie dospelých detí bolo ideálne, ak už tieto nemali žiadnych rodičov.

Súhlas na osvojenie potrebovalo aj dieťa, ktoré študovalo a už bolo dospelé. V praxi sa veľmi často stávalo, že biologickí rodičia nemali dostatok finančných prostriedkov na štúdium svojich detí, preto súhlasili s ich financovaním od rôznych majetných osôb, ktorí často takýmto spôsobom investovali svoje peniaze. Investované prostriedky si poisťovali následným osvojením týchto detí, v ktorých často hľadali osoby, prostredníctvom, ktorých dokážu zhodnotiť majetok. Aj takýmto spôsobom sa investovali prostriedky do schopných jedincov, ak ich vlastné deti nemali dostatok intelektu. Následne majetok potom v rámci dedičského konania skončil v rukách študovaných osvojencov poručiteľa. Často sa takto riešili obavy z útraty majetku manželskými deťmi po ich smrti.

Na území ČMS po samotnom osvojení dieťaťa vznikli osvojiteľom a osvojencom určité práva a povinnosti, ktoré de facto možno zaradiť medzi rodičovskú moc. Napr.

⁴¹ pozri § 1 z. č. 447/1919 Zb. z. a n. ktorým sa znižuje vek plnoletosti. [cit. 2017-11-17] Dostupné na internete: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1919/093-1919.pdf>

⁴² pozri § 152 cisárskeho patentu č. 946/1811 Zb. z. s. Obecného zákonníka občianskeho [cit. 2017-11-24] Dostupné na internete: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywtcna>

osvojenec mal právo po osvojení na priezvisko osvojiteľa, zároveň si osvojenec mohol ponechať predchádzajúce priezvisko prípadne ho zlúčiť s priezviskom novým. Osvojením vznikol medzi osvojencom a osvojiteľom rovnaký vzťah ako medzi rodičmi a deťmi. Osvojiteľ – manžel zahrnul dieťa, pod svoju otcovskú moc a osvojencovi aktom osvojenia vznikol právny pomer medzi ním a osvojiteľom. Zároveň nikdy nevznikol príbuzenský, osobný ani majetkovoprávny pomer medzi ním a členmi osvojiteľovej rodiny. Tu je nutné zdôrazniť, že ak bolo dieťa nakoniec osvojené, tak pomer medzi ním a svojou bývalou rodinou sa neprerušoval. Je to hlavne z dôvodu prípadného zrušenia osvojenia, kde napr. neplnoleté manželské dieťa prechádzalo znova pod otcovskú moc svojho bývalého otca.

Na území SaPR osvojením vznikol medzi osvojiteľmi a osvojencom príbuzenský pomer a zmluvne otcovská moc prechádzala na osvojiteľa. Podobne ako v platnom práve na území ČMS aj tu osvojenec nadobudol pomer manželského dieťaťa, ale len vo vzťahu k osvojiteľom. Nikdy nenastal príbuzenský pomer vo vzťahu k príbuznej rodine osvojiteľa. Vyživovaciu povinnosť na seba preberali adoptívni rodičia, ale v prípade zrušenia osvojovacej zmluvy, táto povinnosť prechádzala znova na pôvodných rodičov. Zaujímavým fenoménom bola možnosť vrátiť sa do pôvodnej rodiny. Zákonodarca ponechal možnosť „zadných dvierok“ v prípade, že sa v budúcnosti vyskytnú asociálne prvky správania sa jednak u osvojencov, ale aj u osvojiteľov. Zároveň zaujímavým faktom ostalo, že osvojením dieťaťa nezaniklo dedičské právo voči biologickým rodičom. Po ich smrti osvojenému dieťaťu ostal zákonný podiel. *„Podmienkou bolo, aby manželský otec, ktorý mal pôvodnú otcovskú moc dal povolenie na osvojenie svojmu dieťaťu. Ak takéto povolenie chýbalo zákonný dedičský podiel po svojich rodičoch dieťa strácalo.“*⁴³

Ak existovala možnosť návratu dieťaťa späť do svojej pokrvnej rodiny, tak osvojenie v podstate vyznievalo ako obchod, v ktorom sa biologickí rodičia možno snažili lepšie hmotne a majetkovo zabezpečiť svoje dieťa. Ak zájdeme trocha ďalej, tak po smrti osvojiteľov a vzniku zákonného dedenia osvojenca po poručiteľoch – osvojiteľoch, existovala zároveň ďalšia možnosť, aby sa osvojenec vrátil do svojej biologickej rodiny aj s dedičstvom, ktoré tam nadobudol. Táto možnosť vyznieva ako vypočítavosť. Je to ale pohľad autora na základe vyhodnotenia preštudovanej matérie v tejto oblasti.

V procesno-právnej oblasti sa osvojenie na celom území ČSR zakladalo zmluvou. Práva a povinnosti obidvoch strán bolo možné založiť iba písomne. Vzhľadom k zmluvnej

⁴³ pozri § 755 cisárskeho patentu č. 946/1811 Sb. z. s. Obecného zákonníka občianskeho [cit. 2017-11-24]
Dostupné na internete: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywtcna>

voľnosti a dispozitívnej norme v jej prvej časti, osvojiteľské zmluvy si zmluvné strany mohli upraviť aj inak. Zmluvy však museli obsahovať povinné podstatné náležitosti (*essentialia negotii*) a mohli byť doplnené vedľajšími dojednaniami. Napr. osvojenec a osvojiteľ si mohli podľa vlastnej dohody uviesť do zmluvy iba niekoľko práv a povinností. K zmluvám o osvojenie sa dopĺňali aj povolenia od manželských otcov, ktorí disponovali otcovskou mocou. Takéto zmluvy boli platné a účinné až momentom schválenia príslušnými úradmi.

V zmluvnom systéme musí byť možné zmluvu aj vypovedať, ak raz bola založená. Preto § 185 VOZ umožnil pomer medzi osvojencom a osvojiteľom zrušiť. Procesno-právny postup zrušenia osvojiteľskej zmluvy bol opačný ako pri zakladaní zmluvy. Na celom území ČSR platilo, že zmluvu stačilo vypovedať a oznámiť tento fakt príslušným úradom.

3.2 OTCOVSKÁ A RODIČOVSKÁ MOC

V starých občianskych zákonníkoch sa často používal pojem otcovská moc. Otcovská moc (*patria potestas*) bol výlučne rímsko-právny inštitút, ktorým otec ako hlava rodiny získavala moc nad deťmi narodenými v manželstve, nad osvojenými deťmi, ale aj moc nad vlastnými nemanželskými deťmi, ak bol legitimované „*Pod otcovskú moc patrili deti, ktoré vzišli z manželstva, aj také ktoré sa adoptovali.*“⁴⁴ Otcovská moc bola jednou z privilégií patra *potestas* ako rímskeho občana, rozhodovať o osobách, ktoré boli v jeho *mancipiu*.

Tieto hlavné znaky rímskeho poňatia otcovskej moci sa premietli aj občianskych zákonníkov 19. stor. Občianske práva v minulosti neboli privilégiom každého, preto otec bol tým subjektom ktorý takého právo mal a mal právo rozhodovať o členovi svojej rodiny. V § 147 VOZ sa otcovská moc líšila od rímskej úpravy tým, že v nových právnych úpravách je v popredí záujem dieťaťa a nie záujem otca ako to bolo v starorímskej *patria potestas*. Dôvodom bol účel výkonu otcovskej moci, v ktorom jeho rozhodnutia museli smerovať k blahu dieťaťa. Napr. obsahom otcovskej moci bolo právo určiť povolanie dieťaťa, bola to aj povinnosť byť zákonným zástupcom pri styku so štátnymi orgánmi, prípadne spravovať majetok dieťaťa. Pri voľbe povolania mal právo určiť hlavné rysy výchovy, alebo v akom jazyku sa bude dieťa vychovávať prípadne vzdelávať. V prípade,

⁴⁴ STARÁ, I. *Rodina a její význam v římskem právu*. Ostrava : Key publishing s.r.o., 2013, s. 44.

ak otec zneužil svoju otcovskú moc, alebo dieťaťu sa nepozdával výber povolania , mohol sa obrátiť na súd, ktorý zakročil z úradnej moci.

Aj na území SaPR bol pojem otcovskej moci zákonné ukotvený v hlave II. zák. čl. XX/1877 o poručenských a opatrovníckych veciach. Otcovi otcovská moc vznikla narodením dieťaťa v platnom manželstve, legitimáciou dieťaťa kráľovskou milosťou alebo osvojením. Obsahom otcovskej moci boli konkrétne práva a povinnosti napr. osoba s otcovskou mocou mohla zákonne zastupovať neplnoleté dieťa, mala právo menovať/odvolať pre svoje dieťa poručníka, právo spravovať jeho majetok a právo určiť výber povolania Ak s ním nedospelé dieťa do 16. roku veku napr. nesúhlasilo, tak o ich spore musel rozhodnúť poručenský súd. „*Deti manželské alebo uzákonené sú počas doby kým nedospejú v moci svojho otca.*“⁴⁵ Otcovská moc zanikla smrťou otca alebo dieťaťa, osvojením dieťa alebo dosiahnutím plnoletosti. Mohla byť aj zrušená v prípade zanedbávania výchovy alebo na určitý čas suspendovaná v prípade chorôb alebo výkonu trestu odňatia slobody. V prípade dievčat otcovská moc zanikla výdajom, rozlukou, ak sa dcéra dostala späť pod túto moc pred dosiahnutím plnoletosti.

Pod pojmom rodičovská moc musíme rozumieť vymedzený určitý súhrn práv a povinností, ktoré nadobudli rodičia vo vzťahu ku svojim spoločným manželským deťom. Táto moc je charakteristická tým, že tieto oprávnenia môžu použiť iba rodičia a smerom iba ku svojim deťom. Rodičia sú hlavným subjektom, ktorí sú autorizovaní určiť svojim deťom povinnosti a to jednostranne.

V platnom práve na území ČMS sa pojem rodičovská moc nevyskytoval. Vo VOZ §§ 139 až 144 upravujú spoločné práva a povinnosti rodičov. Právna úprava jasne determinuje, že popri rodičovskej moci sa ponecháva aj moc otcovská, kde jasne uznáva, že otec má predsa silnejšie postavenie ako matka. Ak chceme vymedziť konkrétne výchovne povinnosti, tak obom rodičom sa delili prirodzene. Matke prináležali starosti o deti v zmysle duševného a telesného zdravia, otcovi zase povinnosť zabezpečiť rodinu po finančnej a materiálnej stránke, ktoré mali slúžiť ako prostriedky prioritne k výchove detí. Množstvo prostriedkov potrebných na výživu detí sa určovalo, koľko tých samotných prostriedkov je potrebných k výchove. Na pleciach otca bolo zabezpečiť rodinu a preto otec mal právo aj stanoviť zásady, ktorým smerom sa výchova bude uberať. Samotná realizácia už bola na oboch z nich, ale úloha matky bola stanovené výchovné zásady skôr realizovať ako stanovovať. Matka naproti tomu mala právo protestovať proti

⁴⁵ pozri § 15 zák. čl. XX/1877 o poručenských a opatrovníckych veciach.

výchovným zásadám, ktoré ohrozovali fyzicky a duševný vývin a zdravie dieťaťa. „V prípade sporu vo výchove dieťaťa napr. v určení povolania rozhodujúce slovo mal otec, ktorého zákon oprávňoval zvoliť dieťaťu budúce povolanie.“⁴⁶ Matka zasa mala rozhodujúce slovo pri sporoch o duševnom a telesnom vývoji. V prípade rozvodu alebo rozluky manželov rodičovská moc nezanikla. Oprávnenia ostali zachované a realizovali sa oddelene. Súd určil v ktorej domácnosti bude dieťa vychovávané a druhý manžel mal povinnosť zabezpečiť výživné na dieťa. „V prvom rade ma deti vyživovať otec. Ak deti žijú v domácnosti s ním výživa je naturálna, ak žijú v domácnosti s matkou výživa je poskytovaná z jeho strany peňažne.“⁴⁷

Na územiach SaPR sa inštitútu rodičovskej moci venoval PZ, ktorý hierarchicky upravoval moc nad deťmi. Tak ako vo VOZ ani v PZ nie je výslovne ustanovenie o rodičovskej moci. PZ v §§ 10-12 upravuje povinnosti otca s otcovskou mocou, subsidiárne matky pri výchove ich neplnoletých detí. Rodičia mali za povinnosť určiť spoločenský cieľ výchovy detí a zabezpečiť jeho naplnenie prostredníctvom vlastných výchovných metód.

Pri porovnaní otcovskej a rodičovskej moci môžeme pozorovať prvky a znaky nadradenosti a podradenosti z čias feudálnej spoločnosti a silného náboženského nazerania na rodinu. Otec je ten, ktorý určoval smer a spôsob výchovy dieťaťa a jeho slovo bolo nadradené voči všetkým členom rodiny. Určité práva sa poskytli matke hlavne pri realizácii samotného duševného a fyzického vývinu.

⁴⁶ pozri § 148 cisárskeho patentu č. 946/1811 Sb. z. s. Obecného zákonníka občianskeho [cit. 2017-11-22]
Dostupné na internete: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygev6ojugywtcna>

⁴⁷ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, L. *Komentár k čl. obecnímu zákoníku občanskému I.díl.* Praha : Právnické knižkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 747

4 PRÁVNÁ ÚPRAVA INŠTITÚTU OSVOJENIA OD ROKU 1928 AŽ DO KONCA 2. SVETOVEJ VOJNY

Rodinné právo, ktoré malo byť súčasťou nového občianskeho zákonníka sa nedarilo počas éry prvej republiky kodifikovať. Snahy o unifikáciu občianskeho práva stále prebiehali, ale problémy pri osvojovaní, ktoré tu boli stále pretrvávali, alebo sa riešili prostredníctvom roztrieštenej právnej úpravy. Zákonodarcovia sa tento problém snažili čiastočne vyriešiť zákonom 256/1921 Sb. z. a n. o ochrane detí v cudzej starostlivosti, ktorý čiastočne unifikoval problematiku vojnových sirôt a nemanželských detí a zároveň pokúšal riešiť vysokú úmrtnosť týchto detí. Bolo nutné pokračovať v nastolenom trende, a preto ďalším cieľom bola potreba riešiť problematiku osvojenia. *„Dôvodom bol aj fakt, že Ministerstvo spravodlivosti v Prahe evidovalo vysoký počet žiadostí (vyše 300 ročne) o potvrdenie zmlúv o osvojení.“*⁴⁸

Dualita práva na oboch územiach komplikovala riešenie tejto otázky. Veľké rozdiely na oboch územiach boli hlavne v materiálnych podmienkach osvojenia, v príslušnosti úradov, ktoré riešili žiadosti o osvojenie, kde dochádzalo k veľkým nezrovnalostiam pri posudzovaní zmlúv podľa jednotlivých právnych úprav. Problémy boli v cezhraničnom osvojovaní, ale aj v osobách osvojiteľa a osvojenca, ktoré mali rôzne bydlisko (osvojiteľ bol Slovák a zdržiaval sa na území Čiech a osvojenec bol Čech a pod.). Obyvateľstvo na tomto území začalo cestovať a vznikali nové medziľudské vzťahy. Tu sa začala prejavovať rozdielnosť právnych úprav, hlavne pri vzájomných stykoch v občianskych záležitostiach – manželstvo alebo aj osvojenie.

Jednou z komplexnejších právnych úprav, ktoré by napomohli riešiť tieto problémy bol aj návrh zákona o osvojení. Práce na novom zákone boli nakoniec komplikované a zdĺhavé o čom svedčali aj neustále presuny zo senátu do poslaneckej snemovne NZ RSČ a späť (senátna tlač 1494/1922 a 1829/1925 a parlamentná tlač 1389/1927).

4.1 ZÁKON O OSVOJENÍ Z ROKU 1928

Negatívna situácia, ktorá nastala po 1. svetovej vojne v oblasti starostlivosti o deti

⁴⁸ pozri Dôvodovú správu k vládnomu návrhu zákona o osvojení (senátna tlač 1494) zo dňa 23. novembra 1922 [cit. 2018-02-13] Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1920ns/se/tisky/t1494_00.htm

a v procese ich osvojovania primäla zákonodarcu urýchliť legislatívny proces na riešenie tohto nežiaduceho stavu. Ako vyplývalo z dôvodovej správy, najprv nebolo v úmysle vykonať ďalekosiahle úpravy, ale pripomienky najvyššieho súdu ČSR nakoniec ukázali, že treba ísť predsa do hlbšej úpravy, čo nakoniec časovo značne poznamenalo prijatie zákona. Pozornosť sa zamerala hlavne na prirodzenosť nového zákona, aby sa nepriečil základným rímsko-právnym zásadám pri osvojení, akým bolo zachovanie prirodzeného pomeru medzi rodičom a dieťaťom (*adoptio naturam imitatur*). „*Ďalším dôvodom bolo, že doterajšia právna úprava osvojenia trpela výraznou nejednotnosťou v materiálno-právnej aj vo formálno-právnej podstate.*“⁴⁹

Na oboch územiach vládli rozdielne podmienky v náležitostiach, ktoré bolo potrebné splniť k úspešnému osvojeniu, hlavne vo výške veku osvojiteľov a osvojencov, v stieraní rozdielov pri schvaľovaní zmlúv, v rozdielnosti v otcovskej moci, v rozdielnosti podmienok zrušenia osvojenia. Ak začneme skúmať spojitosti v právnych úpravách v oboch právnych poriadkoch môžeme zistiť, že ich veľa nie je. Právne poriadky sa síce zhodujú v zmluvnom systéme, dedičskom práve, v záležitostiach týkajúcich sa priezviska, výživnom, ale tieto inštitúty majú rozdielne procesno-právne formy realizácie. Zároveň v oboch právnych poriadkoch môžeme nájsť typickú buržoáznu právnu úpravu, v ktorých chýba ustanovenie, ktoré hovorí o osvojení ako o výchovnom prostredí prospešné pre osvojenca, ktoré by malo byť náhradnou rodinnou alternatívou, v ktorej získa osvojenec potrebnú výchovu. Tento aspekt chýba aj v novom zákone o osvojení č. 56/1928 Zb. z. a n. aj napriek jeho snahe o podrobnejšiu úpravu. Podrobná analýza obsahu ZoO nám napovedá, že podstatným znakom a typickým rysom ZoO je zabezpečenie majetku novým dedičom, a až následne zachovať prirodzený pomer medzi rodičom a dieťaťom.

„*ZoO č.56/1928 Zb.z.a n. bol vyhlásený dňa 16. apríla 1928 a účinnosť nadobudol o mesiac neskôr 16. mája 1928.*“⁵⁰ Zákon v § 13 vymenúvacím spôsobom deroguje §§ 179 až 185 a § 755 časť § 756 VOZ, ktorý bol platný na území ČMS a a spolu s ním deroguje aj kompletný PZ, ktorý platil na územiach SaPR. „*Ministerstvo spravodlivosti ČSR vydalo výnos č. 16.424 zo dňa 18. apríla 1928, ktorým sa vykonával ZoO a ktorý bol*

⁴⁹ ČEČOT, V., MADLIAK, J., TKÁČ, V. *Obchodovanie s deťmi a nelegálne adopcie. 1. vydanie*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2015, s. 43

⁵⁰ ŠOŠKOVÁ, I. Zákon o osvojení 1928 – Jednotná právna úprava inštitútu osvojenia v medzivojnovom Československu. In *Poceta Karlu Schellemu k 60. narodeninám. Sborník prací k životnímu jubileu*. Ostrava : Key publishing s.r.o., 2012, s. 596.

uverejnený vo Vestníku ministr. pod čísлом 14 na str. 75-85“⁵¹ Týmto výnosom sa určili procesnoprávne pravidlá pre súdy, ktoré mohli po dlhých rokoch jednotne postupovať podľa tohto predpisu.

4.1.1 Podmienky osvojenia

Tak ako v predchádzajúcich právnych úpravách, aj v tomto zákone sú stanovené podmienky, ktoré bolo potrebné splniť tým, ktorí mali záujem o takúto formu náhradnej starostlivosti o deti.

Podľa § 1 ods. 1 osvojiť druhého si môže osoba prostredníctvom zmluvy, ktorá nemá vlastné deti (manželské, nemanželské, legitimované alebo osvojené). Nová právna úprava osvojenia bola pokroková v tom, že umožnila vykonať osvojenie jednotlivým osobám, nie len manželom, a pomohla riešiť otázku nemanželských detí samotných osvojiteľov. Zákonodarca mal snahu o zlepšenie postavenia týchto detí a preto touto právnou úpravou umožnil ich osvojovanie priamo biologickými rodičmi.

Vekový cenzus ZoO stanovil pre osvojiteľa min. 40 rokov a pre osvojenca min. o 18 rokov menej. Zákon vylúčil možnosť osvojenia manžela, súrodenca a príbuzných osôb v priamej línii. Tak bola vylúčená možnosť osvojiť sestru, vnukov, ale v bočnej línii možnosť osvojenia ostala zachovaná. V podstate osvojiť bolo možné aj 60 ročného osvojenca pod podmienkou splnenia 18 ročného rozdielu medzi osvojencom a osvojiteľom.

Pri tvorbe tohto zákona sa senátori, ale aj poslanci NZ RČS vážne zaoberali problematikou nemanželských detí. Tieto deti boli v minulosti vystavené vysokej hrozbe úmrtnosti v útľom veku, preto sa novým ZoO otvorila možnosť osvojiť si vlastné nemanželské dieťa, aby bola možnosť tento nepriaznivý stav s nemanželskými deťmi zlepšiť. Je na uváženie, ako eliminovať a zamedziť ich narodeniu, ale to je problematika vedného odboru andragogiky, ktorá sa zaoberá výchovou dospelých. *„Právna veda rieši už len dôsledky nežiaduceho stavu v tomto prípade uvoľnením podmienok na osvojenie si vlastného nemanželského dieťaťa bez rozdielu na vek osvojiteľa a osvojenca.“*⁵²

Ak bol osvojiteľ v stave manželstva, tak § 1 ods. 4 ZoO uložil povinnosť takémuto manželovi získať súhlas na osvojenie od svojho manžela. V prípade, ak bol manžel od

⁵¹ GERLICH, K. *Rozvod, rozluka, alimenty*. Praha : Právnické kníhkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1934, s. 89

⁵² pozri § 1 ods. 3 zák. č. 56/1928 Sb. z. a n. o osvojení. [cit. 2017-11-26] Dostupné na internete: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1928/021-1928.pdf>

ktorého sa takýto súhlas vyžadoval slabý na duchu, alebo bol pod dohľadom opatrovníka, osvojiteľ takého súhlas nepotreboval.

K samotnému osvojeniu bol potrebný súhlas osôb s rodičovskými právami a tretích strán. Tretími stranami boli hlavne súdy, ktoré rozhodovali o adopcii. Rodičovské práva k jednému dieťaťu sú jedinečné, ale aj podľa vtedajšej právnej úpravy ich bolo možné postúpiť na inú osobu. Preto rodičia vydávali súhlas k postúpeniu ich práv a povinností na osvojiteľov. O postúpení rodičovských práv a povinností a o súhlase na osvojenie nakoniec rozhodoval súd z dôvodu, že takéto osoby sa nemohli zbaviť týchto práv na základe zmluvy.

4.1.2 Právne účinky osvojenia

Samotnou adopciou osvojenec nadobúdala priezvisko osvojiteľa. Ak bola osvojiteľka žena a jej manžel súhlasil s adopciou osvojenec mohol získať priezvisko od neho. Musel však s tým vyslovené súhlasiť. Toto prehlásenie mohol učiniť priamo v zmluve o osvojení, alebo iným právnym prostriedkom napr. notárskou zápisnicou. Ak manžel nesúhlasil s používaním jeho priezviska osvojencom, ten získal dievčenské priezvisko od osvojiteľky. *„Zákonným dôsledkom právoplatného osvojenia bolo, že osvojenec získal od osvojiteľa jeho priezvisko. Ak dieťa osvojila osvojiteľka, tak osvojenec získal jej dievčenské priezvisko.“*⁵³ Zmluvou sa nedalo upraviť to, čo bolo ustanovené zákonom. Právne účinky osvojenia, ak boli dané kogentnými ustanoveniami v zákone, zmluvné strany ich neboli oprávnené modifikovať. Zmluvná voľnosť v priezvisku bola ponechaná stranám len do tej miery, že osvojenec si mohol ponechať aj doteraz používané priezvisko. Napr. ak osvojil Novický Ivaneckého, tak Ivanecký používal, ak bolo zmluvou dohodnuté priezvisko Novický Ivanecký. Nie opačne, z dôvodu, že k získanému priezvisku z osvojenia sa pripojilo priezvisko pôvodné. Ak osvojila vydatá Novická (rodné priezvisko Kmeťová) Ivaneckého a Novický nedal súhlas na používanie jeho priezviska, Ivanecký používal, ak bolo zmluvou dohodnuté Kmeť Ivanecký.

*„V § 4 z hľadiska právnych následkov osvojenia treba zdôrazniť, že osvojením vznikol medzi osvojiteľom a osvojencom (nie potomkami) presne taký pomer, aký bol medzi rodičmi a manželskými deťmi.“*⁵⁴ Zmyslom osvojenia bolo v prvom rade nahradiť

⁵³ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, L. *Komentár k čsl. obecnému zákonníku občanskému I.díl.* Praha : Právnické knižkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 897

⁵⁴ PLANKOVÁ, O. *Osvojenie dieťaťa.* Bratislava : Obzor, 1979. s. 17

prirodzený pomer medzi rodičom a dieťaťom a prostredníctvom zmluvy upraviť tento pomer hlavne v oblasti osobných práv aj majetkovoprávných nárokov. To znamená, že pri osvojení pôvodným rodičom zanikali rodičovské práva a povinnosti a tieto následne prechádzali na osvojiteľa. Ak neskôr rodičovské práva a povinnosti osvojiteľom zanikli, tieto sa navrátili späť pôvodným rodičom. Adopcia sa podľa dispozitívnych noriem ZoO mohla obmedziť iba na poskytnutie priezviska, alebo že osvojiteľ preberá na seba iba náklady spojené s výživou a zvyšné rodičovské práva ostali pôvodným rodičom.

Osvojenec nenadobúdal voči príbuzným osvojiteľa žiadny pomer, ale zároveň voči pôvodnej rodine osvojenec nestrácal väzby a práva. V adopčnej zmluve sa uzatvárali a upravovali práva a povinnosti osvojiteľa a osvojenca a nesmeli sa dotýkať tretích osôb. Potomkovia narodení pred uzatvorením zmluvy vyjadrovali súhlas alebo nesúhlas s touto zmluvou, ak boli svojprávní. Nesvojprávní vyjadrili svoj súhlas prípadne nesúhlas so zmluvou prostredníctvom opatrovníka alebo poručníka. Tí potomkovia, ktorí sa narodili po uzatvorení zmluvy, podliehali jej účinkom a stávali sa aj potomkovia osvojiteľa. Bolo to zákonné oprávnenie potomkov, ktorého rozsah nebolo možné zúžiť alebo rozšíriť zmluvou.

Výživovacia povinnosť bola na strane osvojiteľa, ak zmluvou nebola vylúčená. Povinnosť výživy nebola vzájomná a osvojiteľ nemal voči svojmu osvojencovi žiadny nárok na výživu. Zaujímavým ustanovením bol § 4 ods. 4, v ktorom zákonodarca určil povinnosť rodným rodičom, aby prispievali na výživu, ak samotný osvojiteľ ju nedokázal náležite poskytovať.

V dnešnej dobe je až neuveriteľné, že zmluvu o osvojení bolo možné prispôbiť podmienkam a situáciám za predpokladu, že boli zachované kogentné normy tohto zákona. Modifikácia samotných zmlúv v praxi mohla upraviť systém aj obsah výživy osvojenca, postúpenie respektíve nepostúpenie rodičovskej a otcovskej moci, alebo úprava dedičského práva osvojenca napr., tým že sa vzdá dedičstva. Zabránenie rôznym druhom vykorisťovania a zneužívania osvojenca s cieľom získať jeho majetok, bolo v tomto zákone upravené v § 6. V praxi sa stávali prípady, ktoré sa nezhodovali so samotnou podstatou osvojenia, kde osvojenci mali majetok rôznej hodnoty. Preto bolo potrebné, aby sa zmluvy o osvojení nestali prostriedkom, ako získať tieto majetky v prospech osvojiteľa a zneužiť inštitút rodinného práva na osobný prospech.

4.1.3 Zrušenie osvojenia

Ak bolo možné založiť právny pomer medzi subjektmi, tak muselo byť možné aj jeho zrušenie, ktoré sa riadilo presne stanovenými pravidlami.

Podľa § 7 ZoO zmluvu o osvojení bolo možné zrušiť dohodou, alebo žalobou. Zmluva sa zrušovala dohodou na strane osvojiteľa alebo na strane osvojenca. Týmto dovoleným zákonným spôsobom bolo možné zrušiť osvojiteľský pomer. Táto dohoda musela byť urobená ako dvojstranný právny akt s prejavenu vôľou na obidvoch stranách a musela spĺňať všetky náležitosti ustanovené zákonom. ZoO neformuloval jasne, či zmluvy ktorých subjektom bol dospelý osvojenec museli byť schválené súdom, ale ustanovil, že pri neplnoletých osvojencoch samotné zrušenie zmluvy musel potvrdiť príslušný poručenský alebo opatrovnícky súd. Podľa nášho názoru, každé zrušenie zmluvy mal potvrdiť určitý súd hlavne z dôvodu, že právne následky vzniknuté týmto úkonom sa dotýkali aj tretích osôb (rodná rodina, potomkovia osvojenca atď.). Dospelý osvojenec sa o zrušení zmluvy mohol rozhodovať sám, ale ak mal potomkov, ktorí v minulosti s touto zmluvou súhlasili museli s ak tomu vyjadriť tiež súhlasne.

Ďalšou možnosťou ako zrušiť osvojenie bola možnosť podania žaloby na súd zo závažných dôvodov. Zrušiť osvojenie prostredníctvom žaloby zo strany osvojiteľa bolo možné v prípade, ak osvojenec bol nehodný napr. dediť. Podľa § 768 VOZ, dieťa mohlo byť vydedené, ak nechalo poručiť bez pomoci v núdzi, alebo viedlo život, ktorý sa priecil verejnej mravom. Zo strany osvojenca zmluvu bolo možné zrušiť pre nepriaznivý vplyv na osvojenca z hľadiska psychického alebo fyzického vývinu a osvojiteľský vzťah neplnil funkciu, na ktorú bol založený a nebol ani reálny predpoklad, že sa tento vzťah mohol v budúcnosti zlepšiť. Samotné posúdenie toho, či uvedený dôvod spĺňa alebo nespĺňa náležitosti zrušenia zmluvy mohol vykonať iba súd. Musel dôsledne vyhodnotiť závažnosť dôvodu, pretože zákon neobsahoval taxatívne vymenované dôvody na zrušenie zmluvy. Tu stojí za zmienku fakt, ako by rozhodol súd v prípade, ak pôvodná rodina nie je vhodná z hľadiska sociálnych a hmotných aspektov pre návrat osvojenca. Súd podľa nášho názoru musel v takomto prípade so zrušením osvojenia vykonať potrebné výchovné opatrenie a zveriť dieťa do pestúnskej alebo opatrovníckej starostlivosti inej osoby. „Podľa ustanovenia § 7 ods. 3, ak osvojenec nie je plnoletý môže nastúpiť pod poručenskú moc a preto súd mohol rozhodnúť v prospech poručníka.“⁵⁵

⁵⁵ pozri § 7 ods. 3 zák. č. 56/1928 Sb. z. a n. o osvojení [cit. 2017-11-28] Dostupné na internete: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgi4f6njwfuya>

4.1.4 Formálne náležitosti zmluvy o osvojení

*„K účinnosti zmluvy podľa §§ 1 až 7 sa vyžadovala, aby bola spísaná písomne formou na ktorej boli podpisy oboch strán a tieto sú overené súdom alebo notárom.“*⁵⁶

Samotná zmluva o osvojení musela byť spísaná formou verejnej listiny, konkrétne stanoveného tlačiva vydávaného súdom alebo mohla byť spísaná u notára. Nevylučovala sa ani súkromná zmluva, ale podpisy oboch strán museli byť súdne, alebo notársky overené.

Zmluva musela obsahovať povinné náležitosti ustanovené zákonom napr. doložka o priznaní priezviska osvojencovi, podpisy oboch strán, označenie miesta dňa a roku, kedy bola zmluva podpísaná alebo doložka podľa § 3 o úprave priezviska pre osvojenca. *„Majetkovoprávne nároky (§ 4, ods.1., cit. zák.) nemuseli byť v zmluve konkrétne upravené, lebo vznikali osvojením na základe zákona, ale mohli byť upravené iné nároky, pri ktorých muselo byť dodržané ustanovenie § 5 a zároveň nemohli byť porušené práva niekoho iného bez jeho súhlasu (práva osvojiteľovej manželky alebo iného bez jeho vedomia).“*⁵⁷

Pri vyhotovení zmluvy o osvojení právna úprava poskytovala stranám širokú zmluvnú voľnosť, ktorá bola charakteristická pre riešenie problematiky detí v tomto období. V zmluve nesmeli byť ale ustanovenia, ktoré by platnosť zmluvy obmedzovali rôznymi podmienkami alebo časom. Podmienkou sa rozumelo napr., že zrušenie osvojenia sa požaduje iba na jeden rok, alebo napr. osvojiteľ podmieni trvanie osvojenia tým, že osvojenkyňa ukončí určité štúdium.

Na začiatku celého procesu sa musela podať žiadosť, ktorá sa spísala osobne alebo existovala možnosť podať žiadosť prostredníctvom súdu. K žiadosti sa priložili tri výtlačky zmluvy o osvojení a iné doklady a vyhlásenia, ktoré boli stanovené zákonom. Súdny museli skúmať ex offio splnenie všetkých rozhodných skutočností v žiadosti a v zmluve a zároveň splnenie zákonných náležitostí napr. veku, že osvojiteľ nemá vlastných manželských detí a pod. Súd alebo poručenský súd museli vyšetriť skutočnosti uvedené v zmluve a na základe záverov rozhodnúť o žiadosti svojím uznesením. Štát si musel vyhradiť právo na kontrolu tohto vzťahov prostredníctvom štátnych orgánov. Musel mať záujem na tom, aby inštitút osvojenia bol vykonávaný v medziach etických a morálnych pravidiel. Preto nemohol nechať založenie a zrušenie osvojiteľských zmlúv na zmluvnú voľnosť sporných strán bez regulácie. Vzťah osvojiteľa a osvojenca je porovnateľný so vzťahom

⁵⁶ pozri § 8 ods. 1 zák. č. 56/1928 Sb. z. a n. o osvojení [cit. 2017-11-28] Dostupné na internete: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgi4f6njwfuya>

⁵⁷ GERLICH, K. *Rozvod, rozluka, aliment*. Praha : Právnické knižkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1934, s. 97

manžela a manželky, v ktorom štát bol ten hlavný subjekt, ktorý dohliadal nad založením a zrušením týchto súkromnoprávných vzťahov.

4. 2 VPLYV 2. SVETOVEJ VOJNY NA OSVOJENIE

Koncom tridsiatych rokov 20. storočia mal silnejúci nemecký fašizmus vplyv aj na politickú situáciu v ČSR. Tzv. Mníchovskou dohodou zo septembra 1938 sa začal postupný politický, územný, ale aj právny „rozklad“ ČSR. Na jeseň 1938 sa začali prepúšťať susedným štátom územia ČSR na ktorých žilo viac ako 50 % minoritného obyvateľstva a boli vytýčené nové hranice. „ČSR pri týchto zmenách stratilo cez 41 tis. km² a necelých 5 mil. občanov.“⁵⁸ Tieto údaje sú dôležité z hľadiska právneho poriadku, ktorý sa na týchto obyvateľov prestal vzťahovať.

V novembri 1938 bol prijatý ústavný zákon č. 299/1938 Zb. z. a n. o autonómii Slovenska, ktorým Slováci využili nepriaznivú politickú situáciu v Európe na prevzatie správy nad vlastným územím.

Dňa 15. marca 1939 došlo k obsadeniu českého územia nacistickým Nemeckom. Následne 16. marca 1939 Hitler vydal Výnos Vodcu a ríšskeho kancelára o Protektoráte Čechy a Morava č. 75/1939 Sb. z. a n., v ktorom v článku 12 sa ustanovuje, „že právo platné teraz v Čechách a na Morave zostáva v účinnosti pokiaľ neodporuje zmyslu prevzatia ochrany Nemeckou ríšou.“⁵⁹ Týmto Výnosom bol zavedený právny zmätok, ktorým sa skomplikovala právna situácia na tomto území. Článok 2 tohto Výnosu ustanovil, že príslušníci nemeckého národa sa spravujú ríšskym právom a podliehajú ríšskej súdnej moci. „Od tohto dátumu sa na právne pomery nemeckých štátnych príslušníkov a československých občanov nemeckej národnosti prihliadalo, ako na osoby, ktoré v oblasti rodinného práva sa riadia právom domoviny t.j. nemeckým právom.“⁶⁰ Ostatní sa stali občanmi Protektorátu Čiech a Moravy riadili sa platným československým právnym poriadkom. Zároveň platilo vedľa týchto predpisov právo vydané orgánmi Protektorátu.

⁵⁸ MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha : Nakladatelství Leges. 2010, s. 436

⁵⁹ pozri § 12 Výnosu č. 75/1938 Zb. z. a n. o Protektoráte Čechy a Morava [cit. 2017-11-29] Dostupné na internete: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1939/028-1939.pdf>

⁶⁰ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., TAUCHEN, J. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí. I. díl* Brno : Masarykova univerzita. 2012, s. 544

Právny inštitút osvojenia veľmi výrazne poznačili norimberské zákony z roku 1935. Tieto ustanovili hlavne ochranu nemeckej krvi a nemeckej cti. Boli základom aj pre budúce židovské likvidačné predpisy a nariadenia. Jedným z nich bolo vládne nariadenie 136/1940 Sb. o právnom postavení Židov zo dňa 4. júla 1940, ktorým sa výrazne oslabilo postavenie občanov židovskej národnosti vo verejnom živote. „*Vláda Protektorátu v ňom prakticky znemožnila osvojenie, poručníctvo a opatrovníctvo u židovského národa z dôvodu zavedenia obmedzení v rôznych profesiách pre židovské obyvateľstvo.*“⁶¹

Na Slovensku bola situácia na začiatku a počas 2. svetovej vojny diametrálne odlišná. Po získaní autonómie Slovenska v novembri 1938 Snem Slovenskej republiky 14. marca 1939 vyhlásil samostatný Slovenský štát. Zákon č. 1/1939 Sl. z. o samostatnom Slovenskom štáte v § 3 ustanovil, že „*Všetky doterajšie zákony, nariadenia a opatrenia ostávajú v platnosti so zmenami, ktoré vyplývajú z ducha samostatnosti Slovenského štátu.*“⁶² Na základe tohto paragrafu Slovenský štát recipoval právny poriadok medzivojnovkej ČSR. V tomto duchu je prevzatý aj zákon č. 56/1928 Zb. z. a n. o osvojení, ktorý neodporoval samostatnosti nového štátu. Tak, ako na území Protektorátu Čiech a Moravy aj na Slovensku bola silná protižidovská rétorika. Bolo vyhlásených niekoľko vládnych nariadení, ktorými vláda na vzor Nemecka a jeho oficiálnej ideológie antisemitizmu postupne obmedzovala a vyradila slovenské židovské obyvateľstvo z akéhokoľvek spoločenského života. Arizačnými zákonmi č. 113/1940 Sl.z a zákona č. 303/1940 Sl. z (násilný odpredaj židovského majetku do rúk árijcov a následné deportácie), sa spôsobilo, že Židia využívali inštitút osvojenia na vyhnutie sa deportáciám. Tento jav nakoniec slovenská vláda svojím vládnym návrhom vyriešila prijatím zákona č. 138/1942 Sl.z. o niektorých obmedzeniach Židov pri osvojení. Tento zákon vyslovene zamedzil osvojovaniu Židov nežidmi a naopak zabránil osvojovaniu nežidov Židmi. „*Množili sa případy, keď majetnejší Židia a židia so živnostenským oprávněním sa nechali osvojovat' nemajetnými, ale aj vplyvnými nežidmi a takto sa zabraňovalo nútenému vystáhovalectvu do koncentračných táborov.*“⁶³ Naopak nežidia mohli aj naďalej uplatňovať ustanovenia z právneho predpisu o osvojení.

⁶¹ pozri § 4 ods. 9 vládneho nariadenia. č. 136/1940 Sb. o právnom postavení židů vo veřejném živote [cit. 2017-11-30] Dostupné na internete: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1940/044-1940.pdf>

⁶² VOJÁČEK, L., GÁBRIŠ, T. *Pramene k právnym dějinám Slovenska II (po roku 1918)*. Bratislava : Univerzita Komenského. 2009, s. 72

⁶³ pozri Dôvodovú správu vládneho návrhu zák. č. 138/1942 Sb. o niektorých obmedzeniach židov pri osvojení [cit. 2018-02-15] Dostupné na internete: https://www.psp.cz/eknih/1939ssr/tisky/t0571_00.htm

Koncom 2. svetovej vojny začal predvojnový prezident a líder čs. zahraničného odboja Edvard Beneš presviedčať západné demokratické štáty o neplatnosti Mníchovskej dohody a hľadal podporu pre tieto svoje tvrdenia. S presvedčením a podporou Veľkej Británie, že je stále čs. prezident začal rozvíjať normotvornú činnosť prostredníctvom ústavných dekrétov. Dôvodom tohto kroku bola nefunkčnosť zákonodarného orgánu ČSR a z jeho strany neuznanie dr. Emila Háchu prezidentom. Nakoniec ich v exile vydal niekoľko a v ich tvorbe pokračoval aj po návrate do vlasti, aby prostredníctvom nich vyriešil množstvo spoločenských, hospodárskych a hlavne právnych problémov. Toto prechodné obdobie trvalo, až do prvej schôdze Dočasného Národného zhromaždenia republiky Československej, ktorá sa uskutočnilo 28. októbra 1945.

Mimoriadny význam mal dekrét č. 11/1944 Úr. vest. čsl. o obnovení právneho poriadku. Tento dekrét mal odstrániť právny chaos a ustanoviť kontinuitu právneho stavu. Dekrét ustanovil, že čs. právny poriadok bol platný iba do 29. septembra 1939 a od tohto dátumu je právo neplatné z dôvodu, že bolo prijaté v časoch neslobody. Dekrétom sa v podstate nadviazal právny stav od 30. septembra 1939. Zároveň čl.2 dekrétu úplne vylúčil od ďalšieho používania akékoľvek právne predpisy z oblasti rodinného práva prijaté po Mníchovskej dohode. Právny inštitút osvojenia prostredníctvom ZoO v podstate nadviazal na právny stav platný do hore uvedeného dátumu.

Benešove dekréty boli po skončení 2. svetovej vojny vyhlásené za platné prostredníctvom Vyhlášky ministra vnútra č. 30/1945 Sb. zo dňa 27. júla 1945, ale zároveň podľa článku 5 ods. 1 toho istého dekrétu sa museli všetky jeho dekréty podrobiť ratihabícii - dočasnému schváleniu príslušnými ústavnými činiteľmi. „*Napokon 28. marca 1945 boli dekréty ústavným zákonom č. 57/1946 Sb. schválené Dočasným Národným zhromaždením a vyhlásené ako zákony ČSR.*“⁶⁴

⁶⁴ JECH, K. K uzákonění dekrétu prezidenta republiky z let 1940 -1945. In *Dekréty Edvarda Beneše v povojnovom období*. Prešov : Universum. 2004, s. 34 [cit. 2017-12-15] Dostupné na internete: http://www.svusav.sk/data/uploads/publikacie/dekrety_edvarda_benesa.pdf

5 OSVOJENIE – SÚČASŤ NOVÉHO RODINNÉHO PRÁVA

Po skončení 2. svetovej vojny sa veľké množstvo krajín ocitlo vo veľmi zložitom období. Bol tu veľký rozvrat v mnohých oblastiach života jednak po materiálnej, ale hlavne po politickej, kultúrnej, spoločenskej aj náboženskej stránke. V obnovenom Československu ako v jednej z najhoršie postihnutých krajín tento rozvrat bolo potrebné postupnými krokmi okamžite dávať do poriadku. Jednou z dôležitých oblastí, ktoré museli prejsť určitou obnovou bolo právo, ktoré stále zápasilo s neslávny dedičstvom v podobe rozsiahleho právneho dualizmu. Prvé povojnové právne dokumenty naznačovali budúce smerovanie Československa v podstate na štyri desaťročia. Boli nimi hlavne Košický vládný program, znárodňovacie dekréty prezidenta republiky na sklonku 2. svetovej vojny alebo pozemková reforma. „*Ale ten hlavný smer a jednoznačný impulz pre zásadné zmeny v našom právnom poriadku znamenala až Ústava 9. mája – ústavný zákon č. 150/1948 Sb. zo dňa 9. mája 1948.*“⁶⁵ Táto Ústava bola z dielne Komunistickej strany, ktorá po skončení 2. svetovej vojny naberala na popularite aj vďaka Sovietskemu zväzu, jedného z hlavných strojcov víťazstva nad fašizmom. „*Stručne povedané, po vojne sa KSC stala populárnou, hlavne za kritiku demokratických strán, ktoré zlyhali vo vedení štátu počas 2. svetovej vojny a ktorí poukazovali na fakt, že väčšinu územia oslobodila Červená armáda ako slovanský spojenec.*“⁶⁶

V právnej oblasti až Ústava z 9. mája 1948 stanovila základné zásady smerovania rekodifikácie v podstate celého právneho poriadku, ktoré sa v niektorých oblastiach rapídne odlišovali od Ústavy z roku 1920.. „*Už v 1. kapitole s názvom Práva a povinnosti občanov § 1 deklaruje rovnosť a rovnaké postavenie mužov a žien v rodine aj v spoločnosti.*“⁶⁷ Ústava bola prvým štartovacím dokumentom k rekodifikácii a unifikácii takmer všetkých právnych odvetví. Východný vplyv sa prejavil už v prvom kódexe veľkolepej premeny právneho poriadku počas tzv. právnickej dvojročnice. Bol ním prvý československý kódex – Zákon o rodinnom práve č. 265/1949 Zb., v ktorom sa začali aplikovať riešenia problematiky rodiny podľa sovietskeho vzoru. Podľa vzoru ZSSR sa malo aj československé rodinné právo vyčleniť z budúceho občianskeho zákonníka. „*Bolo*

⁶⁵ VESELÁ, R. *Vybrané historické zdroje súčasného rodinného práva*. Ostrava : Key Publishing s.r.o., 2013. s. 102

⁶⁶ RENNER, H., SAMSON, I. *Dejiny Česko-Slovenska po roku 1945*. Bratislava : Slovak Akademik Press, 1993. s. 26

⁶⁷ pozri § 1 ods. 1,2 úst. zák. č. 150/1948 Zb. Ústava Československej republiky [cit. 2017-12-03] Dostupné na internete: <http://www.upn.gov.sk/data/pdf/ustava150-48.pdf>

nutné urýchlene dorovnať krok v pochode smerom k socializmu.“⁶⁸

5.1 ZÁKON O RODINNOM PRÁVE Z ROKU 1949

*„Zahajujeme prejednávane nových veľkých zákonníkov, z ktorých vyrastie nový právny poriadok. V blízkej dobe bude mať naša ľudovodemokratická republika taký právny poriadok, ktorý zodpovedá predstavám pracujúceho ľudu a bude napomáhať rozvíjať hospodársku a politickú moc.“*⁶⁹ Týmto prejavom ministra spravodlivosti dr. Čepičku v NZ RČS sa zavŕšil proces kodifikácie rodinného práva počas tzv. právnickej dvojročnice, v rámci ktorej sa v spolupráci s Poľskou republikou pripravil a schválil nový Zákon o rodinnom práve č. 265/1949 Zb. Pri tvorbe nového kódexu rodinného práva sa v hrubých črtách prihliadalo aj na pôvodný občiansky zákonník VOZ, ktorý však už bol odsúdený na zánik ako archaický zákonník. Tvorcovia ideologicky nového práva sa priklonili na stranu bývalého uhorského práva a odvolávali sa na Ústavu z roku 1948 v oblasti rovnosti žien a mužov alebo na zákaz diskriminovania detí.

Nový ZoRP nadobudol účinnosť 1. januára 1950 a riešil otázky manželstva, vzťahov medzi rodičmi a deťmi a poručníctva. Vzťahy medzi rodičmi a deťmi boli upravené v druhej hlave. V rámci zákonodarného procesu boli aplikované 3 základné smery, ktoré boli významné pre právny inštitút osvojenia. Boli nimi zrovnoprávnenie manželských a nemanželských detí, výchovná funkcia osvojenia pred majetkovým prospechom a rovnosť otca a matky pri rodičovských právach a povinnostiach. Zákon oproti predchádzajúcej právnej úprave z čias 1. ČSR priniesol na svetlo nový pohľad na rodinnoprávne vzťahy vychádzajúce z aktuálnej spoločenskej situácie. Pri samotnej kodifikácii nového zákona sa prihliadalo aj na minulosť a na obrovské majetkové rozdiely, ktoré sa vyskytli hlavne na prelome 20-tych a 30-tych rokov zapríčinené hospodárskou krízou vo svete a následnou obrovskou nezamestnanosťou, ktoré mali negatívny vplyv na rodinu a zabezpečenie detí. Táto reforma rodinného práva mala uľahčiť, urýchliť a spružniť osvojenie, aby naplnila svoj základný účel a mala čo najúspešnejšie integrovať osvojenca do adoptívnej rodiny. Jedným z hlavných cieľov bolo modernizovať a zdokonaľiť celý adopčný systém po hmotnoprávnej, ale aj po procesnoprávnej stránke s

⁶⁸ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., TAUCHEN, J. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*. Brno : Masarykova univerzita. 2012, s. 548

⁶⁹ pozri prejav ministra spravodlivosti dr. Alexeja Čepičku na 37. schôdzi Národného zhromaždenia zo dňa 7. decembra 1949. [cit. 2017-12-03] Dostupné na internete: <https://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/037schuz/s037004.htm>

ohľadom na nové trendy v oblasti pediatrie, psychológie aj sociológie.

Z dôvodovej správy k ZoRP sa vieme dočítať, že veľký dôraz sa prikladal aj manželstvu, ako základnej kolektívnej bunke rodiny a rovnoprávnosti medzi mužom a ženou. „*Na rozdiel od buržoázneho práva stojaceho na nadriadenosti muža v rodine sú vzájomné vzťahy manželov v rodinnom kódexe upravené na zásade plnej rovnoprávnosti. Nadradenosť muža v rodine sa odstraňuje a postavenie ženy sa stáva rovnoprávnym jednak v rodine, tak aj v spoločnosti, v politickom i hospodárskom svete.*“⁷⁰ Tým pádom muž a žena, ktorí mali dieťa, mali aj rovnaké rodičovské práva a povinnosti. Manžel už nemal rozhodujúce slovo v rodine a táto rovnoprávnosť sa prejavila napr. aj v majetkových pomeroch. „*Rodičovská moc prináležala rovnako obidvom rodičom a jej cieľom bolo zastupovať deti v rôznych konaniach a spravovať ich majetok.*“⁷¹ Z rodičovského vzťahu vyplývali pre rodičov rôzne práva a povinnosti, ktoré im ZoRP priznával. Medzi najhlavnejšie patrila povinnosť zabezpečiť výchovu detí, ktorú im socialistická spoločnosť týmto zákonom priznala. Rodičia sa mali zodpovedať spoločnosti za všestranný vývin svojich detí a tá im zato poskytovala všestrannú pomoc pri výchove. V prípade, ak rodičia z rôznych dôvodov zlyhali pri plnení týchto povinností, alebo ich vedome porušovali, orgány štátnej správy prerušili tento rodinnoprávny vzťah a dieťa bolo umiestnené do výchovného zariadenia štátu, alebo mohlo byť určené na osvojenie. Zároveň na osvojenie sa nemalo nazerať ako na všeliek, ktorý vyrieši rôzne nepriaznivé spoločenské problémy, v ktorých sa rodičia a ich deti ocitli. Tu je potrebné si uvedomiť, že nie všetky deti boli schopné osvojenia napr. z psychologického, rasového a sociologického hľadiska. Preto štát musel myslieť aj na tento fenomén a riešiť ho napr. inštitútom pestúnstva, alebo rýchlo rozvíjajúcimi sa spoločnými výchovnými zariadeniami.

5.1.1 Osvojenie po prijatí ZoRP

Prijatím novej právnej úpravy osvojenia obsiahnutej v novom systéme rodinného práva aj inštitút osvojenia dostal nový rozmer. Prvoradou úlohou osvojenia ako náhradnej alebo sekundárnej rodinnej starostlivosti bolo zabezpečiť pre dieťa vyhovujúce rodinné prostredie, ktoré malo napraviť dysfunkciu alebo absenciu pôvodnej rodiny. Vzhľadom k orientácii spoločnosti na Sovietský zväz pozitívne výsledky osvojovania detí sa hľadali

⁷⁰ pozri Dôvodovú správu k vládnemu návrhu zákona o rodinnom práve (parlamentná tlač 378) zo dňa 7. decembra 1949 [cit. 2017-12-10] Dostupné na internete:

<https://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/037schuz/s037006.htm>

⁷¹ pozri §§ 53 a 55 zák. č. 246/1949 Zb. o rodinnom práve [cit. 2017-12-10] Dostupné na internete:

<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1949/265/19500101.html#predpis.hlava-druha>

práve tam. Osvojenie nadobudlo verejno-právny charakter a štát začínal viac zasahovať do súkromných vzťahov v oblasti rodiny a výchovy detí. Silná kolektivizácia spoločnosti vo všetkých oblastiach sa prejavila aj v rodinnom práve formou rôznych výchovných ústavov. „*Pokiaľ rodičia nemohli, nechceli alebo nevedeli vychovávať svoje dieťa a súčasne nebolo možné rozhodnúť o osvojení, toto dieťa muselo byť umiestnené do ústavu. Zákon o sociálnoprávnej ochrane z roku 1952, zásadne uprednostňoval výchovu v kolektíve pred výchovou náhradnou iba v prípade, ak neexistovala rodina, ktorá by poskytla dostatočnú záruku výchovy dieťaťa v láske k ľudovodemokratickému štátu.*“⁷² Samotné osvojenie bolo upravené v §§ 63 až 69 ZoRP a v zákone č. 266/1949 Zb. o dočasných zmenách v niektorých občianskych veciach právnych. Osvojením vznikol medzi osvojiteľom a osvojencom taký istý pomer ako medzi rodičmi. Zákonodarca v § 63 ZoRP ustanovil osvojenie ako náhradný prostriedok, ktorým sa mala realizovať spoločenská úloha, ktorú rodičia nezvládli z rôznych dôvodov.

Samotnou podmienkou osvojenia bol primeraný vek osvojiteľa na rozdiel oproti pôvodnej právnej úprave, v ktorej ZoO stanovil min. vek 40 rokov. ZoRP jasne nedefinoval vekovú hranicu, ktorú musel osvojiteľ a osvojenec naplniť. Podmienkou bola svojprávnosť žiadateľa, ktorá bola § 1 ods. 1 zák. 266/1949 Zb. o dočasných zmenách v niektorých veciach správnych zmenená z 21. na 18. rokov. „*Vo výnimočných prípadoch osvojenie bolo možné realizovať aj mladším osvojiteľom.*“⁷³ Išlo o prípady, v ktorých bolo uzavreté manželstvo osobami staršími ako šesťnásť rokov. Osvojenec už musel byť neplnoleté dieťa a oproti pôvodnému ZoO už nebolo možné adoptovať plnoletú osobu. Tým sa sledoval nový smer, ktorým už nebolo možné osvojovanie osôb hlavne z ekonomických dôvodov, ale malo sledovať hlavne náhradný pomer medzi rodičmi a deťmi. Odbúrала sa aj podmienka, že osvojiť dieťa môže iba bezdetný osvojiteľ, ktorá už stratila svoje opodstatnenie hlavne z pohľadu samotného socialistického ponímania tohto inštitútu.

Už v Ústave bolo deklarované, že deti a rodina boli pod ochranou štátu. Štát aj spoločnosť sa starali o to, aby samotný vývoj detí prostredníctvom manželstva a rodiny bol zdravým základom pre budúcu mládež. Preto prioritou štátu bolo, aby samotné osvojované deti boli umiestňované hlavne do kompletných rodín, aby bol naplnený samotný účel

⁷² KRÁLÍČKOVÁ, Z. Inštituty náhradní rodinné péče. In *Dny práva 2009. Sborník Sbližování a rozcházení českého, slovenského a polského rodinného práva*. Brno : Masaryková univerzita, 2013, s. 2312. Dostupné na internete: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/sbornik/sbornik.pdf [cit. 2017-12-10]

⁷³ pozri § 1 zák. č. 266/1949 Zb. o doč. zmenách v niektorých občianskych veciach právnych [cit. 2017-12-11] Dostupné na internete: https://www.slov-lex.sk/pravne_predpisy/SK/ZZ/1949/266/19500101.html

náhradnej rodiny.

Ak bol osvojiteľ v manželskom zväzku, tak nevyhnutným predpokladom bol súhlas druhého manžela s osvojením. Samotná predstava, že rodičovské práva a povinnosti by plnil iba jeden z manželov nebola v záujme rodinnej politiky štátu. Ak osoby nežili v manželstve, ale boli napr. druh - družka, osvojiť si spoločné dieťa nebolo možné.

Podmienkou osvojenia bol potrebný súhlas zákonných zástupcov dieťaťa, ktorými väčšinou boli pôvodní rodičia. Ich privolenie sa vyžadovalo bez ohľadu nato či žili, alebo nežili v spoločnej domácnosti. Osvojenie sa priamo dotýkalo aj právneho postavenia osvojovaného dieťaťa a preto bolo prirodzené, že právna úprava prihliadala a brala do úvahy aj stanovisko dieťaťa za predpokladu, že dokázalo posúdiť vzhľadom na svoj vek právne následky osvojenia. „*Ak bol osvojenec dostatočne vyspelý súhlas na adopciu bolo potrebné vyžiadať aj o neho.*“⁷⁴

Osvojenie ako jedna z foriem náhradného výchovno-rodinného prostredia sa odlišovalo od iných rodinných inštitútov. Možnosť na osvojenie dieťaťa bola časovo obmedzená tým, že osvojiť bolo možné iba neplnoleté dieťa alebo, že dosiahnutím plnoletosti osvojenca vzťah medzi ním a osvojiteľmi zostával nemenný.

O osvojení rozhodoval súd svojím výrokom výlučne na žiadosť osvojiteľa. Súd rozhodoval zásadne v nesporovom konaní a príslušnosť súdu určovalo bydlisko osvojenca. Jediné súd bol oprávnený posúdiť osvojiteľovu žiadosť a rozhodnúť v prospech respektíve v neprospech samotnej adopcie.

Inštitút osvojenia podľa ZoRP mal plniť výchovno-spoločenskú úlohu a malo ísť o trvalý a časovo neobmedzený právny vzťah, ako je tomu pri vzťahu v biologickej rodine. Zánik tohto právneho vzťahu by mal nastať jedine smrťou. Pri osvojení mal súd posúdiť, či takýto budúci náhradný vzťah mal predpoklady na splnenie vyššie uvedeného predpokladu. Napriek týmto prísny podmienkam, nebolo možné úplne vylúčiť patologické správanie u osvojiteľoch a osvojencoch, pre ktoré osvojenie prestalo plniť svoj spoločenský účel napr. sexuálna deviácia, záškoláctvo, alkoholizmus, prostitúcia, kriminalita, drogy, násilie v rodine atď. Ak nastali takéto komplikácie súd mal možnosť osvojenie zrušiť. Týmto zrušením sa odstránili všetky právne následky osvojenia medzi obidvoma stranami a obnovili sa znova rodinnoprávne vzťahy s pôvodnou rodinou. Zrušenie osvojenia nemalo vplyv na vzťahy, ktoré vznikli počas osvojiteľského pomeru hlavne voči tretím osobám.

⁷⁴ pozri Dôvodovú správu k vládnemu návrhu zákona o rodinnom práve (parlamentná tlač 378) zo dňa 7.decembra 1949 [cit. 2017-12-12] Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0378_04.htm

Osvojenie bolo možné zrušiť u maloletého aj u plnoletého osvojenca, rozdielom však bol spôsob ukončenia tohto rodinno-právneho vzťahu. Súd vždy rozhodoval o zrušení, ak subjektom bol maloletý osvojenec. U plnoletého osvojenca zákon pripustil možnosť ukončiť osvojiteľský pomer dohodou alebo súdne.

5.1.2 Osvojenie - vzťah s vyššou anonymitou

Zákonom č. 15/1958 Zb. sa zmenila právna úprava osvojenia, ktorú charakterizovali hlavne dva smery. Tým prvým bolo vyriešenie problematiky súhlasu pôvodných rodičov s osvojením. „*Pretože k osvojeniu je nutné povolenie rodičov, ktorých pobyt je vo veľa prípadoch neznámy, tak povolenie nie je možné získať a deti zostávajú v ústavnej starostlivosti aj keď sú týchto detí predpoklady pre osvojenie.*“⁷⁵ Často sa nedarilo získať súhlas na adopciu od pôvodných rodičov z dôvodu ich neznámeho pobytu alebo, že sa nachádzali na neznámom mieste. Rodičia, ktorí o dieťa nejavili záujem alebo ho zanedbávali vo výchove, mali často možnosť komplikovať proces osvojenia už len tým, že rôznymi obštrukciami úmyselne neposkytli súhlas na adopciu. Novela upravila tento negatívny jav a určila výnimky zo súhlasu týchto rodičov, ktoré sa týkali hlavne časového aspektu tým, že platila tu fikcia nezáujmu o dieťa a neprihliadalo sa na ich súhlas k osvojeniu. Takýto nezáujem o dieťa musel byť dôkladne zhodnotený súdom v konaní o osvojenie. Samotný súd posudzoval existenciu záujmu respektíve nezáujmu o dieťa a mohol rozhodnúť, či pri svojom rozhodnutí bude prihliadať na povolenie rodičov. „*Nezáujem rodičov sa týkal hlavne hmotného zabezpečenia dieťaťa, jeho psychického vývinu, absencia osobného kontaktu a morálnej podpory a hlavne nezáujem o zdravotný stav a správanie dieťaťa.*“⁷⁶ Dobu na ktorú súd prihliadal sa skrátil na jeden rok, ak dieťa bolo v ústavnej starostlivosti a bol motivovaný hlavne urýchliť proces osvojenia, aby sa dieťa dostalo čo najskôr do prostredia osvojiteľov a rýchlo sa dokázalo adaptovať. Druhým smerom, ktorým sa vydala uvedená novela bola otázka anonymity alebo inkognita osvojiteľov a celkovo osvojenia. „*Vzťahom, ktoré sa vytvoria na základe osvojenia bude niekedy na prospech, keď nebude z dokladov osvojenca zjavné, že bol osvojený a kto sú jeho rodičia.*“⁷⁷ Prax ukázala, že osvojitelia boli zo strany pôvodných rodičov často rušení

⁷⁵ pozri Dôvodovú správu k vládnemu návrhu zákona o rodinnom práve (parlamentná tlač 217) zo dňa 7.marca 1958 [cit. 2018-02-15] Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1954ns/tisky/t0217_00.htm

⁷⁶ pozri Dôvodovú správu k vládnemu návrhu zákona o rodinnom práve (parlamentná tlač 217) zo dňa 7.marca 1958 [cit. 2018-02-15] Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1954ns/tisky/t0217_00.htm

⁷⁷ pozri Dôvodovú správu k vládnemu návrhu zákona o rodinnom práve (parlamentná tlač 217) zo dňa 7.marca 1958 [cit. 2017-12-17] Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1954ns/tisky/t0217_00.htm

pri vykonávaní svojich práv a povinností. Princíp anonymity mal za cieľ úplne vylúčiť nežiaduci vplyv pôvodných rodičov, ktorí často bránili vo vytváraní citových väzieb medzi osvojiteľom a jeho rodinou a osvojencom. „*Touto novelou sa malo čeliť aj pokusom o vymáhanie, či dokonca vydieranie osvojiteľov zo strany pôvodných rodičov za „odstupné“, že poskytnú súhlas k osvojeniu a mohli tak získať nejakú majetkovú výhodu.*“⁷⁸ Preto zákonodarca poskytol osvojiteľom právnu ochranu prostredníctvom inštitútu nezrušiteľného osvojenia. „*Nezrušiteľné osvojenie nieslo so sebou významný právny následok a tým bol zápis osvojiteľa do matriky namiesto rodičov. Bola to možnosť, ktorá osvojiteľom pomohla utajiť rodinný pôvod dieťaťa minimálne do jeho dospelosti ako pred ním tak aj pred verejnosťou.*“⁷⁹ Osvojiteľom bola zároveň daná možnosť, aby v prípade záujmu znásobili anonymitu osvojiteľského vzťahu prostredníctvom matriky, v ktorej boli zapísaní namiesto pôvodných rodičov. Zároveň sa osvojitelia zbavili obáv z toho, že v budúcnosti si pôvodný rodičia celý proces osvojenia rozmyslia a budú požadovať návrat dieťaťa späť pod ich rodičovskú moc. Osvojené dieťa takto vstúpilo do nového vzťahu, v ktorom malo rovnaké postavenie ako vlastné deti. Samotné osvojenie, nezbavovalo dieťa príbuzenského vzťahu k svojej pôvodnej rodine a podľa § 9 ZoRP, hlavne z dôvodov biologického vzťahu na základe ktorého nesmel uzatvoriť manželstvo s pokrvnými príbuznými ani príbuznými na základe ex lege.

Novelou zákona o rodinnom práve v podstate vznikli dva druhy osvojenia. Osvojenie zrušiteľné tzv. prvý typ a už vyššie uvedené osvojenie nezrušiteľné tzv. druhý typ. Nezrušiteľné preto, lebo zápisom do matriky, v ktorej namiesto pôvodných rodičov figurovali osvojitelia, sa mal napodobniť taký vzťah, aký bol medzi rodičmi a deťmi po stránke biologickej. Je potreba zdôrazniť, že druhý typ prevažoval hlavne z dôvodu, že vyhovoval požiadavkám vtedajšej doby a napomáhal k pokojnejšej asimilácii detí v adoptívnych rodinách bez hrozieb zasahovania osvojiteľom do výchovy zo strany pôvodných rodičov. Zaujímavým faktom nezrušiteľného osvojenia bolo, že zrušiť toto osvojenie, ako umelý právny vzťah nahrádzajúci biologickú rodinu sa nedalo. Ale novela zákona zároveň pripúšťala opätovne osvojenie, čím v podstate negovala svoje ustanovenie o nezrušiteľnom osvojení. Táto zaujímavá situácia radí tento inštitút nezrušiteľného osvojenia do zvláštnych právnych následkov osvojenia. „*Takto osvojené dieťa má po*

⁷⁸ ŠVESTKA, J. *Osvojení v československém právním řádu*. Praha : Universita Karlova, 1974, s. 52

⁷⁹ RADVANOVÁ, S. Vznik a vývoj socialistického rodinného práva v ČSSR. In *Vznik a vývoj socialistického práva. Sborník příspěvků přednesených na mezinárodní právněhistorické konferenci pořádané právnickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze ve dnech 22.-26. září 1975* . Praha : Univerzita Karlova, 1976, s. 66.

právnej stránke postavenie dieťaťa prirodzeného a preto môže byť znova osvojené, napríklad novým manželom jeho rozvedenej matky.“⁸⁰ Bolo právne možné opätovne osvojiť už raz osvojené dieťa, ak vezmeme do úvahy, že osvojené dieťa pri druhom type osvojenia bolo postavené rovnakú úroveň ako pokrvné dieťa osvojiteľov.

Zaujímavá situácia nastala v prípade, ak osvojené dieťa bolo opätovne osvojené, ale zrušiteľným osvojením a neskôr bolo osvojenie zrušené. Otázkou bolo kam toto dieťa poputuje späť, či sa vráti do poslednej osvojiteľskej, alebo do svojej pôvodnej biologickej rodiny. Osobne zastávam názor, že ak bolo zrušené osvojenie druhého typu tzv. opätovným osvojením, všetky väzby na tento pôvodný umelý vzťah zanikajú. Ak by sa dieťa vrátilo k pôvodnej osvojiteľskej rodine, musel by sa absolvovať celý osvojiteľský proces a súd by mal znova posúdiť pôvodných osvojiteľov a ich vhodnosť na prijatie tohto dieťaťa. Preto dieťa by malo smerovať späť k svojim biologickým rodičom pod podmienkou, že sú nažive a sú schopní plniť rodičovské práva a povinnosti. Zároveň dieťa by malo nadobudnúť všetky pokrvné väzby s pôvodnou rodinou.

Zrušiť tzv. zrušiteľné osvojenie bolo jednoduchšie. Tento druh osvojenia bolo možné zrušiť z dôležitých dôvodov súdom a to na návrh osvojiteľa a osvojenca alebo dohodou. Na dohodu bola potrebná plnoletosť osvojenca. V prvom prípade rozhodoval súd, ktorý posudzoval dôležité dôvody vzhľadom k tomu, že osvojenec bol vždy neplnoletý. Toto zrušenie súdom podľa nášho názoru bolo správne, vzhľadom k tomu, že rovnako ako v prípadoch manželstva súd musel dôkladne posúdiť situáciu a či naplňal jeho spoločenskú funkciu. Rovnako ako medzi manželmi aj medzi osvojiteľom a osvojencom mohli nastať problémy, ktoré smerovali k trvalému rozvratu a preto súd musel prihliadnuť na situáciu v rodine a svojou úvahou rozhodnúť o budúcnosti tohto vzťahu. *„V prípade zrušenia osvojenia dohodou medzi osvojiteľom a plnoletým osvojencom, jej platnosť bola podmienená súdnym protokolom.*“⁸¹

De lege ferenda sa natískala otázka, či pri nezrušiteľnom osvojení by nebolo predsa lepšie a možné, aby sa s určitých prípadoch dalo toto osvojenie zrušiť, vzhľadom k tomu, že život prináša rôzne situácie a vôbec nie je vylúčené, že ak osvojitelia na začiatku vzťahu s osvojencom viedli usporiadaný život, tak takýto život budú viesť do konca svojho života. Rovnako aj u osvojenca sa mohli v budúcnosti prejavovať rôzne formy negatívneho správania, zdravotných problémov alebo iných nepredvídateľných situácií.

⁸⁰ pozri Dôvodovú správu k vládnemu návrhu zákona o rodinnom práve (parlamentná tlač 217) zo dňa 7.marca 1958 [cit. 2018-02-16] Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1954ns/tisky/t0217_00.htm

⁸¹ ŠVESTKA, J. *Osvojení v československém právním řádu*. Praha : Universita Karlova, 1974, s. 82

6 OSVOJENIE V SOCIALISTICKOM ČESKOSLOVENSKU

Po prijatí Ústavy ČSSR v roku 1960, ktorá deklarovala socialistické zriadenie štátu, sa začala veľká rekodifikácia niektorých právnych odvetví. Dôvodom bola zmena spoločenských hodnôt a hľadísk, ktoré túto zmenu podmieňovali. „*Samotná rekodifikácia bola rozsiahlym dielom, ktorá sa vykonala v relatívne krátkom čase, ktoré zmenili hlavne postavenie občana a vymedzilo jeho práva a slobody.*“⁸² Zmena týchto právnych noriem mala presnejšie, jasnejšie a komplexnejšie regulovať správanie osôb v štáte, hlavne v súlade so základnými smerovaním socializmu. Tieto nové právne normy mali reflektovať zmenu spoločenských a iných vzťahov a mala sa v nich premietnuť aj ideológia vládnucej Komunistickej strany. „*Samotným dôsledkom týchto zmien malo byť menej legislatívnej aktivity zákonodarcu z dôvodu, že spoločnosť už nemusí byť po právnej stránke podrobne regulovaná, ale stačí na ňu vplývať morálne.*“⁸³ Reálnym dôkazom nízkej legislatívnej aktivity bolo, že NZ RČS v III. volebnom období rokov 1960-1964 prerokovalo o 50% menej parlamentnej tlače ako zákonodarcovia v predchádzajúcom volebnom období v rokoch 1954-1960.

Predmetom tejto veľkej socialistickej rekodifikácie bolo aj rodinné právo.

6.1 ZÁKON O RODINE Z ROKU 1963

Budovanie socializmu sa prejavilo aj v rodinnom práve. Táto nová ideológia vyplývajúca hlavne z Ústavy ČSSR a odzrkadľila sa v novom zákone, v jeho preambule a základných zásadách, ktoré určovali smerovanie rodinnoprávných vzťahov. „*Ďalšie zmeny sa prejavujú v úprave osvojenia, v rozvoze, výživného a otázok výchovy detí, ktoré nemajú rodičov, alebo sa o nich rodičia náležite nestarajú.*“⁸⁴ Zákonodarca mal zámer pôvodnú právnu úpravu zjednotiť, ale zároveň ponechať svoju jedinečnosť pri náhradnej starostlivosti o deti. Sledoval hlavne cieľ zvýšiť starostlivosť o deti a hájiť ich záujmy ešte viac ako doteraz.

„*Osvojenie ako vysoko humánny inštitút má svoje opodstatnenie aj v terajších*

⁸² JIČINSKÝ, Z. *Právní myšlení v 60. letech a za normalizace*. Praha : Prospektrum, 1992, s. 37

⁸³ JIČINSKÝ, Z. *Právní myšlení v 60. letech a za normalizace*. Praha : Prospektrum, 1992, s. 37

⁸⁴ pozri Dôvodovú správu k vládnemu návrhu zákona o rodine (parlamentná tlač 146) zo dňa 1. septembra 1963 [cit. 2017-12-19] Dostupné na internete: https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0146_03.htm

podmienkach československej socialistickej spoločnosti.“⁸⁵ Vtedajší vládni predstavitelia si uvedomovali dôležitosť rodiny a rodinných inštitútov. Osvojenie bolo dôležité a malo zabezpečiť presunu čo najviac detí z kolektívnych výchovných zariadení do náhradných rodín. Nová právna úprava pomenovala už dva druhy osvojenia. Boli nimi zrušiteľné a nezrušiteľné osvojenie. Tento typ osvojenia bol prakticky zavedený už zákonom č. 15/1958 Sb., ale nepožíval túto terminológiu.

Celá platná úprava „socialistického“ osvojenia bola v osnove zaradená do druhej časti ZoR „Vzťahy medzi rodičmi a deťmi“, ktorá nadobudla účinnosť 1. apríla 1964. Osvojenie bolo upravené v ustanoveniach §§ 63 až 77. Nová právna úprava bola detailnejšia, aj keď na prvý pohľad sa zdala veľmi stručná. V zákonnej úprave osvojenia môžeme nájsť len podmienky na vznik osvojiteľského vzťahu a jeho právne následky. Samotný obsah vzťahov medzi týmito subjektmi bol upravený v §§ 32 až 37 v právach a povinnostiach rodičov a detí.

6.1.1 Predpoklady a podmienky osvojenia

Osvojenie ma slúžiť ako náhradná starostlivosť o deti, ktorých rodičia zlyhali vo výchove, alebo z objektívnych príčin sa nemohli postarať o ne. „*Zákonnými predpokladmi na osvojenie bol morálny kredit občana, ktorý svojím spôsobom života dokáže zabezpečiť pre dieťa kvalitnú výchovu,*“⁸⁶ Zároveň osvojiteľ musel mať spôsobilosť na právne úkony, mať vôľu na samotné osvojenie, primeraný vekový rozdiel a adoptovať spoločné dieťa mohli iba manželia. Osvojenec musel spĺňať napr. maloletosť. Ďalšími podmienkami museli byť dysfunkčné rodiny na strane osvojenca a záujem spoločnosti na tom, aby dieťa bolo umiestnené do náhradnej rodinnej výchovy.

Hodnotenie nového prostredia, v ktorom by mal osvojenec v budúcnosti pôsobiť bolo na pleciach súdov. Zákon tento postup bližšie neurčuje, ale súd musel porovnať pôvodné prostredie s prostredím novým do ktorého dieťa bude etablované. Nebolo správne ak sa zameral iba na materiálno-hmotné podmienky, ale musel zohľadniť aj výchovné a sociálne prostredie, či by v ňom osvojiteľ vedel osvojencovi poskytnúť komplexný a všestranný rozvoj dieťaťa. Súd zároveň skúmal osobu osvojiteľa, či dokáže byť zárukou pozitívneho vývoja dieťaťa jeho schopnosť zabezpečiť riadnu výchovu a výživu.

Zákon vyslovene upravoval podmienky osvojenia. Môžeme ich rozdeliť na

⁸⁵ ŠVESTKA, J. *Osvojení v československém právním řádu*. Praha : Universita Karlova, 1974, s. 14

⁸⁶ VODÁK, P. a kol. *Problémy osvojených dětí*. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1967, s. 34

podmienky materiálne a podmienky formálne. Materiálnymi podmienkami boli hlavne súhlas zákonných zástupcov dieťaťa, ktoré bolo určené na adopciu (§ 67 ZoR), súhlas druhého manžela, ak sa prvý rozhodol o osvojenie (§ 66 ods. 2 ZoR) a môžeme tu zaradiť aj súhlas osvojovaného dieťaťa pod podmienkou, že dokáže rozoznať dosah tohto právneho úkonu a celého osvojenia (§ 67 ZoR). Formálnymi podmienkami boli hlavne povinná predadopčná starostlivosť (69 ods. 1 ZoR), povinné lekárske vyšetrenia u oboch strán za účelom zistenia zdravotného stavu duševného aj fyzického a povinnosť súdu oboznámiť účastníkov konania (§ 70 ZoR) a napokon súdne konanie, ktoré začínalo na návrh osvojiteľa (63 ods. 2 ZoR). Dôraz bol kladený na skutočnosť, že samotné osvojenie bolo možné zrealizovať pod podmienkou splnenia všetkých predpokladov a podmienok. Súd rozhodoval o osvojení v konaní, v ktorom museli byť splnené tieto ustanovenia. Ak sa stalo, že dieťa v čase konania vážne ochorelo súd na túto skutočnosť prihliadal a o osvojení nemusel rozhodnúť kladne.

Osvojiť nebolo možné každé dieťa. Hlavnými dôvodmi nemožnosti osvojenia boli zdravotné problémy, alebo poruchy správania. „*Preto podmienkou na zistenie týchto negatívnych javov u detí, bola povinnosť stráviť s dieťaťom tri mesiace a ponechať ho v tzv. predadopčnej alebo dočasnej starostlivosti v novom výchovnom prostredí.*“⁸⁷ Aby sa prechádzalo adopciám, ktoré by nenaplnili spoločenský účel bolo potrebné vykonať komplexné zdravotné vyšetrenie dieťaťa. Súd musel poznať odpovede na základné otázky a tým boli napr. aký je súčasný zdravotný stav dieťaťa, pôvod dieťaťa, alebo či dieťa netrpí nejakou duševnou poruchou. Pozornosť sa venovala aj osobe matky, kde sa v konaní o osvojení skúmalo obdobie tehotenstva a možné negatívne faktory, ktoré ho mohli ovplyvniť (alkoholizmus matky, drogy atď.) „*Skúmala sa rodová anamnéza dieťaťa, jeho súrodenci, starí rodičia a prarodičia, kde pátralo po vážnejších ochoreniach nervovej sústavy, psychických onemocneniach a pod.*“⁸⁸ Výsledkom mala správa o vhodnosti dieťaťa na adopciu. Ďalej adoptovať nebolo možné dieťa mladšie ako jeden rok, hlavne kvôli možným zdravotným rizikám, ktoré u malých bábätiak nebolo možné identifikovať. „*Lekárske skúsenosti ukázali, že u dieťaťa mladšieho ako jeden rok, je veľmi ťažko rozpoznať zdravotní problémy a preto sa tento minimálny vek jedného roka stáva podmienkou pre povolenie nezrušiteľného osvojenia. Veková hranice jedného roka sa neustanovuje u obidvoch spôsobov osvojení, lebo iba u nezrušiteľného osvojení je úplne*

⁸⁷ ČEŠKA, Z. a kol. Československé rodinné právo. Bratislava : Obzor, 1986, s. 171

⁸⁸ VODÁK, P. a kol. *Problémy osvojených detí*. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1967, s. 157

*vyľúčené dosiahnuť nápravy, t.j. zrušení osvojení v spoločensky nežiaducich prípadoch.*⁸⁹

Dôležitým faktorom pri osvojovaní detí bola vôľa osvojiteľa poskytnúť osvojencovi rodinné prostredie, bez akýchkoľvek vonkajších vplyvov. Preto sa osvojiteľ musel slobodne a sám rozhodnúť pre tento právny úkon a uvedomiť si jeho dôsledky. Pri svojom rozhodovaní musel vziať do úvahy aj názory svojej rodiny, či mu v jeho úmysloch poskytnúť náhradnú výchovu pomôžu. Vôľa osvojiť si dieťa je aj dnes rôzne motivovaná, ale najčastejší motív bolo chýbajúce potomstvo. Ale tieto motívy by nemali byť na úkor samotného účelu osvojenia.

6.1.2 Vznik, právne následky a zrušenie osvojenia

Osvojenie v tomto období už nebolo charakteristické zmluvným systémom ako tomu bolo pred účinnosťou ZoRP z roku 1949, ale sledoval sa hlavne prospech a záujem maloletého dieťaťa a o osvojení rozhodoval štát prostredníctvom súdov a ich rozhodnutí. Štát ako hlavný garant ochrany detí rozhodoval o nich vo svojej kompetencii. Samotný vznik osvojenia bol viazaný na rozhodnutie súdu a zdôraznil sa ním záujem spoločnosti o túto problematiku. *„Vecne príslušným na konanie o osvojení bol okresný súd v ktorom mal osvojenec svoje bydlisko.*⁹⁰ Konanie o osvojení bolo upravené v OSP v §§ 181 až 185.

Konanie o osvojení začínalo na návrh osvojiteľa a nikdy nemohlo začať bez návrhu tzv. ex offo. Iba osvojiteľ má výhradné právo sa rozhodnúť o osvojení z dôvodu osobného charakteru tohto inštitútu. *„Predpokladom osvojenia dieťaťa bola skutočnosť, že sa nájde občan, ktorý má vôľu prijať dieťa za svoje a vytvoriť mu nové rodinné zázemie.*⁹¹ Osvojiteľ musel splniť ďalšie predpoklady a podmienky osvojenia (viď vyššie) a návrh mohol podať rôznymi spôsobmi – písomne, ústne alebo do zápisnice podľa § 42 ods. 1 OSP. Obsahom návrhu boli zákonom predpísané náležitosti (§ 43 OSP) a ten musel byť podpísaný a datovaný. Navrhovateľ musel pripojiť aj zhodnotenie zdravotného stavu seba aj osvojenca a jasne v návrhu vyjadriť či sa domáha zrušiteľného alebo nezrušiteľného osvojenia. Účastníkmi konania boli osvojiteľ a jeho manžel, osvojenec s jeho rodičmi alebo zákonným zástupcom. Osvojiteľ musel prejavovať vôľu, že si chce osvojiť dieťa

⁸⁹ pozri Dôvodovú správu k vládnemu návrhu zákona o rodine (parlamentná tlač 146) zo dňa 1. septembra 1963 [cit. 2018-02-17] Dostupné na internete: https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0146_03.htm

⁹⁰ pozri § 88 písm. c) zák. č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov [cit. 2017-12-21] Dostupné na internete: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1963/99/vyhlasene_znenie.html

⁹¹ PLANKOVÁ, O. *Osvojenie dieťaťa*. Bratislava : Obzor, 1979. s. 58

počas celej doby konania. V prípade späťvzatia návrhu o osvojení zo strany navrhovateľa súd nemohol ďalej pokračovať v samotnom konaní. Rozhodnutie súdu o osvojení bolo vyhlásené rozsudkom (§§ 152 a nasl., a § 182 OSP). Vo svojom výroku v rozhodnutí sa musel vyjadriť ku skutočnostiam, ktoré ho viedli k rozhodnutiu. Súdne rozhodnutie malo konštitutívny charakter a až jeho právoplatnosťou vznikol právny vzťah osvojenia. Ak bol rozsudok právoplatný nastali okamžite jeho právne následky

*„Právne dôsledky osvojenia sú spoločné pre osvojenie zrušiteľné aj nezrušiteľné. Upravuje postavenie osvojenca k svojej pokrvnej rodine, ale aj k rodine osvojiteľa a jeho príbuzným.“*⁹² Charakteristickým znakom právnych následkov osvojenia podľa ZoR bolo, že zanikali práva a povinnosti medzi osvojencom a jeho pokrvnou rodinou a zároveň vznikli identické práva a povinnosti k rodine osvojiteľa. Osvojenec získal nárok na výchovu a výživu, vznikla mu povinnosť zdržať sa sobáša s príbuznými osvojiteľa, osvojenec vstúpil do dedičských vzťahov v novej rodine a dochádzalo ku zmene priezviska adoptovaného dieťaťa. *„Ukázalo sa, že zmena priezviska bola namieste hlavne z dôvodu, že nová právne úprava mala vychádzať zo základného cieľa – vznik takého vzťahu, aký by bol medzi rodičmi a deťmi.“*⁹³ V prípade nezrušiteľného osvojenia vznikli ďalšie právne následky a boli nimi zápis do matriky z dôvodu väčšej anonymity a možnosť opätovného osvojenia už osvojeného dieťaťa. Tento následok nastal, ak dieťa už bolo v minulosti osvojené a osvojenie nebolo možné zrušiť. *„Nezrušiteľné osvojenie nebráni, aby osvojenec mohol byť znova osvojený.“*⁹⁴ Nové osvojenie (tzv. readopcia) nebolo prípustné pri zrušiteľnom osvojení. V tomto type adopcie sa prioritne osvojenie muselo zrušiť a následne sa osvojiteľ novým návrhom prostredníctvom konania o osvojení mohol stať novým osvojiteľom.

Osvojenie ako rodinno-právny vzťah medzi osvojiteľom a osvojencom vznikal súdnym rozhodnutím. Právne vzťahy vznikajú, menia sa, zanikajú na základe právnych úkonov (rozsudok súdu), alebo právnych skutočností (narodenie, smrť) (§ 2 ods. 1 OZ). Právny úkon je možné uskutočniť konaním, alebo aj nekonaním. (§ 35 ods. 1 OZ). Na základe tohto viacstranného právneho úkonu (konania) vznikajú účastníkom konania práva aj povinnosti (osvojenec, osvojiteľ, pôvodná rodina, náhradná rodina, štát atď.). Preto, ak niekomu vznikli určitým právnym úkonom nejaké práva a povinnosti, stále musí existovať

⁹² ČEŠKA, Z. a kol. Československé rodinné právo. Bratislava : Obzor, 1986, s. 175

⁹³ pozri Dôvodovú správu k vládnemu návrhu zákona o rodine (parlamentná tlač 146) zo dňa 1. septembra 1963 [cit. 2017-12-23] Dostupné na internete: https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0146_03.htm

⁹⁴ pozri § 76 zák. č. 94/1963 Zb. Zákon o rodine v znení neskorších predpisov [cit. 2017-12-23] Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1963/94/19640401.html#predpis.cast-druha>

možnosť, ako môžu tieto práva a povinnosti zaniknúť. Rozdiel medzi zánikom a zrušením je ten, že zánik práv a povinností je právny následok právneho úkonu alebo právnej skutočnosti a zrušiť možno iba samotný právny úkon. Právny úkon nikdy nezanikne, lebo je spájaný s konaním, alebo nekonaním. Preto samotné osvojenie založené právnym úkonom nemôže nikdy zaniknúť, ale môže byť iba zrušený. Zrušiť ho mohol iba súd z vážnych dôvodov na návrh osvojenca alebo osvojiteľa. Druhou možnosťou ako zrušiť osvojenie bola možnosť vzájomnej dohody medzi stranami. Aby bola možná dohoda museli byť obidve strany schopné právnych úkonov, preto osvojenec musel byť plnoletý.

Aby súd spravodlivo rozhodol prihliadal na dôležité dôvody. ZoR neobsahoval taxatívny ani demonštratívny výpočet týchto dôvodov, ale ponechával na správne uváženie súdov, čo možno je nutné považovať za dôležité dôvody. Vývoj, kultúra a rôznorodosť rodinných vzťahov mohli prinášať nespočetné množstvo okolností, na ktoré bolo nutné prihliadnuť pri rozhodovaní. *„Za dôležitý dôvod, ktorým možno zrušiť osvojenie prostredníctvom rozhodnutia súdu bola taká okolnosť, pre ktorú osvojenie naďalej neplní svoju spoločenskú a sociálnu funkciu, kde medzi osvojiteľom a osvojencom neexistuje obdobný vzťah ako medzi rodičom a dieťaťom s jeho typickým znakmi (starostlivosť, citový vzťah, všestranný záujem) a existuje obava, že by sa tento vzťah mohol k lepšiemu zmeniť.“*⁹⁵ Nazvané manželským terminologickým slovníkom, že nastal hlboký a trvalý rozvrat. Dôležitými dôvodmi mohli byť aj objektívne skutočnosti, ktoré neboli zavinené ani jedným z účastníkov napr. osvojenec ochorie na závažnú duševnú poruchu. Súd musel veľmi citlivo posudzovať konkrétne dôvody a musel prihliadnuť napr. aj na dĺžku samotného vzťahu. Ak mal osvojenec plniť svoju funkciu súd musel prihliadnuť aj na skutočnosť, že osvojenia ako náhradný rodičovský pomer muselo plniť svoju úlohu aj v nepriaznivých podmienkach. Znamenalo to, že zrušiť takýto právny pomer už pri prvých problémoch medzi osvojencom a osvojiteľom negovalo podstatu osvojenia ako náhradného vzťahu medzi rodičom a dieťaťom, v ktorom opatera v núdzi je jednou z hlavných povinností rodiča, ale aj detí, ak sú schopné tieto činnosti vykonávať.

Ak zrušenie osvojenia bolo vykonané dohodou, tak tá musela obsahovať náležitosti podľa ZoR a OZ. *„Právny úkon sa musí urobiť slobodne a vážne, určite a zrozumiteľne; inak je neplatný.“*⁹⁶ V tomto prípade zrušenia osvojenia išlo o akt dohody medzi dvoma

⁹⁵ ŠVESTKA, J. *Osvojení v československém právním řádu*. Praha : Universita Karlova, 1974, s. 80

⁹⁶ pozri § 37 ods. 1 zák. č.40/1964 Sb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov [cit. 2017-12-23]

Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1963/94/19640401.html#predpis.cast-druha>

subjektmi v osobe osvojiteľa ako subjektu spôsobilého na právne úkony a v osobe osvojenca, ako osoby plnoletej. Zákon umožnil po dosiahnutí dospelosti osvojenca rozhodnúť sa, či chce zostať v rodinno-právnom a rodičovskom zväzku s osvojiteľom a jeho príbuznými. Tu nastala veľmi zaujímavá situácia, kde ZoR ustanovuje iba podmienku plnoletosti (§ 73 ods. 2) Podľa nášho názoru zákon mal podmieniť zrušenie osvojenia dohodou spôsobilosťou na právne úkony u oboch subjektov. Plnoletosť osoby ešte neznamená, že je spôsobilá na právne úkony.

Dohoda sa musela spísať na okresnom súde a nevyžadovalo sa preukázanie dôležitého dôvodu. Súd v takýchto prípadoch musel vykonať poučenie účastníkov strán dohody o význame a právnych následkoch tohto právneho úkonu. (§ 5 ods. 1) Právne následky dohody o zrušení osvojenia nastali podpisom zápisnice oboch strán. Bola okamžite záväzná pre príbuzných osvojiteľa a pre pôvodnú rodinu, s ktorou sa obnovili rodinnoprávne vzťahy. Právnymi následkami zrušenia osvojenia boli zánik všetkých právnych následkov, ktoré vznikli pri vzniku osvojiteľského pomeru. Dohoda bola aj podkladom pre zmenu zápisu narodenia v knihe narodených. (§ 8 zák. 268/1949 Zb. v znení neskorších predpisov.)

6.1.3 Nezrušiteľné osvojenie

Nezrušiteľné osvojenie plnilo v podstate rovnakú funkciu ako osvojenie zrušiteľné. Tento zväzok bol právne pevnejší a poskytoval osvojiteľovi lepšiu právnu istotu, že nebude rušený pri výkone svojich práv a povinností pri výchove zo strany pôvodnej rodiny. Pre osvojiteľa z nezrušiteľného osvojenia vyplývala väčšia zodpovednosť a povinnosť riešiť problémy, ktoré mohli nastať pri výchove. *„V praxi sa preto odporúčalo, aby sa dieťa osvojilo najprv zrušiteľným osvojením a neskôr, aby sa toto osvojenie premenilo na nezrušiteľné, ak budú vzájomné vzťahy medzi osvojiteľom a osvojencom na takej úrovni, že dokážu prekonať akékoľvek prekážky.“*⁹⁷

Podmienky tohto druhu osvojenia boli tie isté ako u zrušiteľného osvojenia, ale okrem nich sa tu ešte vyžadovali ďalšie podmienky a to, aby dieťa dosiahlo min. 1 rok veku a v úplnom rodinnom prostredí. Osvojitelia museli byť manželia, alebo osvojiteľ musel mať súhlas druhého manžela na osvojenie. Dôvodom bolo, že obidvaja manželia sa mali rovnako podieľať na výchove dieťaťa. *„Toto obmedzenie sa ukázalo byť potrebné, pretože iba tu je možné predpokladať, že dieťaťu bude zaistená plná náhrada pôvodnej*

⁹⁷ PLANKOVÁ, O. *Osvojenie dieťaťa*. Bratislava : Obzor, 1979. s. 232

rodiny.“⁹⁸ Zamietavé stanovisko druhého manžela, by nenaplnilo účel osvojenia a nevytvorilo zároveň rodinné prostredie. Ak napr. jeden z manželov zomrel skôr ako súd rozhodol o osvojení, nemohlo vzniknúť nezrušiteľné osvojenie. Dôvodom bola podstata tohto druhu osvojenia a tým bol súhlas obidvoch budúcich rodičov. Ak by sa napr. vdova znova vydala a nový manžel by nemal záujem o osvojenie jej dieťaťa, zmaril by sa účel nezrušiteľného osvojenia. Takáto vdova alebo vdovec mohli pokračovať v konaní o zrušiteľné osvojenie.

Z hľadiska samotného návrhu na nezrušiteľné osvojenie, ten podávali manželia spoločne a súd mal za povinnosť následne skúmať, či takéto manželstvo je harmonické a či dokáže naplniť záujem spoločnosti.. Takýto návrh bolo možné počas konania vziať späť z dôvodu nepredvídaných skutočností napr. v zdravotnom stave a znemožní samotnú náplň a podstatu osvojenia. Rozhodnutím o nezrušiteľnom osvojení nastali rovnaké právne následky ako pri zrušiteľnom osvojení, okrem povinnosti zápisu osvojiteľov do matriky a nemožnosti zrušiť takýto umelý rodinnoprávny vzťah. *„Rozhodnutím o nezrušiteľnom osvojení vznikajú rodinnoprávne pomery, ktoré už dodatočne nemožno zrušiť ani prostredníctvom súdneho rozhodnutia ani vzájomnou dohodou.“*⁹⁹ Samotný pojem nezrušiteľný nám napovedá, že ho nebolo možné zrušiť, mohlo iba zaniknúť napr. smrťou osvojiteľa, alebo osvojenca.

6.2 LIBERALIZÁCIA OSVOJENIA

Šesťdesiate roky boli charakteristické snahami o politickú obrodu v štáte a právnú premenu v mnohých právnych odvetviach. *„Išlo o reformy, ktoré mali vrátiť dynamiku do vývoja spoločnosti v každej oblasti a plnohodnotne využiť poznatky hlavne z vedecko-technickej revolúcie k lepšiemu rozvoju ľudskej osobnosti – občana, ktorý môže využívať osobné, politické a sociálne práva.“*¹⁰⁰ V podstate šlo o „ľudskú tvár socializmu“, ktorá sa prejavila v sformulovaní tzv. Akčného programu Komunistickej strany na jar 1968, v ktorom objavilo aj postavenie rodiny. *„Rodina, ktorá sa riadi kresťanskými zásadami, zaručuje vytváranie správnych medziľudských vzťahov. Dôvodom je, že kresťanský život*

⁹⁸ pozri Dôvodovú správu k vládne návrhu zákona o rodine (parlamentná tlač 146) zo dňa 1. septembra 1963 [cit. 2018-02-17] Dostupné na internete: https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0146_04.htm

⁹⁹ PLANKOVÁ, O. *Osvojenie dieťaťa*. Bratislava : Obzor, 1979. s. 237

¹⁰⁰ JIČINSKÝ, Z. *Právni myšlení v 60. letech a za normalizace*. Praha : Prospektrum, 1992, s. 114

zabraňuje neznášanlivosti, nespravodlivosti a vylučuje protiprávne správanie.“¹⁰¹ Tieto udalosti vyvrcholili do tzv. „Pražskej jari“, ktorá bola vyvrcholením pozitívnych zmien v socialistickom Československu.

V oblasti právneho vývoja rodinného práva prvá novela ZoR prišla na rad až v roku 1982. Zákonom č.132/1982 Sb. sa upravovali vzťahy medzi rodičmi a deťmi. Samotná novela §§ 68 ods. 1 a 72 ods. 2. kozmeticky upravila niektoré podmienky pri osvojení. Napr. ak pôvodní rodičia neprejavili záujem o svoje dieťa viac ako šesť mesiacov (pôvodná právna úprava 1 rok), nemohli byť účastníkmi konania o osvojení a nevyžadoval sa ani ich súhlas na osvojenie. Cieľom tejto novely bolo hlavne zrýchliť proces celého konania o osvojení dieťaťa.

Druhou zmenou v inštitúte osvojenia bola liberalizácia podmienky osvojenia, v ktorej osvojiť si dieťa mohla aj osamelá osoba. Pôvodná právna úprava nepoznala v nezrušiteľnom osvojení takúto možnosť a z jej dikcie vyplývala podmienka osvojenia iba manželmi, alebo jedného osvojiteľa so súhlasom druhého manžela. *„Nezrušiteľné osvojenie bolo podľa doterajšej úpravy umožnené len manželom alebo jednému z manželov, ktorý žil s niektorým z rodičov dieťaťa v manželstve. Je však dosť osôb, najmä žien, ktoré nežijú v manželstve, to im ale nebráni, aby nemohli vychovávať deti, pričom sú schopné vytvoriť im vhodné prostredie pre ich úspešný citový, rozumový a mravný vývoj.“*

¹⁰² Podmienkou úspešného osvojenia osamelou osobou je, aby toto osvojenie splnilo predpoklady k úspešnému vývinu a výchove osvojenca. Dôvodom tejto novely bola existencia osamelých a rozvedených žien, ktoré dokázali poskytnúť primerané podmienky na adopciu a zbaviť deti ústavnej starostlivosti a tým ušetriť štátu nemalé finančné prostriedky.

Osvojenie ako právny inštitút nebol do novembrových udalostí 1989 a následného rozpadu spoločného Československa v roku 1993 nikdy novelizovaný.

¹⁰¹ JIČINSKÝ, Z. *Právní myšlení v 60. letech a za normalizace*. Praha : Prospektrum, 1992, s. 124

¹⁰² pozri Dôvodovú správu k vládnemu návrhu zákona (parlamentná tlač 55) zo dňa 1. júla 1982, ktorým sa mení a dopĺňa Zákon o rodine [cit. 2017-12-23] Dostupné na internete: https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0146_03.htm

7 OSVOJENIE V SAMOSTATNEJ SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Po revolučnom roku 1989, prebehli v Československu podstatné politické a spoločenské zmeny a nevyhol sa im ani právny poriadok. Najviac sa to dotklo ústavného práva, kde z Ústavy vypadol zák. č. 135/1989 Zb. čl. 4, ktorý zakotvoval, že „*Vedúcou silou v spoločnosti i v štáte je predvoj robotníckej triedy, Komunistická strana Československa, dobrovoľný bojový zväzok najaktívnejších a najuvedomelejších občanov z radov robotníkov, roľníkov a inteligencie.*“¹⁰³ Úlohou nového riadenia štátu bolo vykonať podstatné zmeny v socialistickom práve a pokúsiť sa postupne ho nahradiť právom novým. Tieto zmeny sa nerodili ľahko, ale bolo nutné reflektovať celospoločenské udalosti a nálady aj do právneho poriadku. Veľká pozornosť sa venovala hlavne ľudským právam a slobodám.

V roku 1993 vznikla samostatná Slovenská republika a v oblasti osvojenia sa neuskutočnila žiadna novelizácia právneho predpisu ZoR. Určite tomu nasvedčovalo aj nadčasovosť týchto rodinnoprávných inštitútov uvedených v zákone, ktoré aj po zmene spoločenského a politického smerovania krajiny smerom na západ nebolo potrebné meniť. Prvá právna korektúra bola na stole až v roku 2001, kedy sa menil § 68 ods. 1 ZoR v znení neskorších predpisov. Zákon ustanovoval, že rodič musí prejavíť opravdivý záujem o dieťa raz za šesť mesiacov a táto novela prvýkrát demonštratívnym výpočtom negatívne vymenúvala správanie rodičov, pre ktoré bolo možné adoptovať ich deti bez ich súhlasu. „*Návrh po prvýkrát definuje výpočet konkrétnych foriem správania sa rodičov, ktoré sa považujú za opravdivý záujem rodiča o dieťa.*“¹⁰⁴ Novela tiež zavádzala povinnosť súdu, aby o osvojení dieťaťa a jeho umiestnení do náhradnej výchovy rozhodol bezodkladne, najneskôr do 1 roka od podania návrhu na osvojenie. Ďalšou nepatrnou právnou úpravou bolo určenie spoločného priezviska pre osvojenca. Zákonodarca upravil stanovenie pravidiel pri uzatváraní manželstiev, ktorými sa riadili osvojiteľia pri udeľovaní priezviska pre osvojenca (§ 8 ods. 1, 2 a § 71 ZoR).

¹⁰³ pozri čl. 4 zák. č. 100/1960 Zb. Ústava Československej socialistickej republiky v znení neskorších predpisov [cit. 2018-02-17] Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1960/100/19780901.html>

¹⁰⁴ pozri Dôvodovú správu k návrhu skupiny poslancov na vydanie zákona (parlamentná tlač 1139) zo dňa 17. augusta 2001, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 94/1963 o rodine [cit. 2018-02-17] Dostupné na internete: http://www.nrsr.sk/dl/Browser/DsDocumentVariant?documentVariantId=31471&fileName=tlac_1139.pdf&xt=pdf

Významným rokom v oblasti rodinného práva na Slovensku bol rok 2005, v ktorom bol prijatý nový Zákon o rodine č. 36/2005 Z.z. s účinnosťou od 11.2.2005. Vládny návrh tohto zákona z dielne Ministerstva spravodlivosti SR, bol reakciou na zmeny, ktoré sa udiali sa posledné štyri desaťročia a bolo potrebné na tieto spoločenské zmeny reagovať, prihladiť sa k skutočnosti, že pôvodný zákon o rodine č. 94/1963 Zb. bol v minimálnej miere vo svojej platnej úprave novelizovaný, čo svedčilo o jeho nadčasovosti a kvalite. „Predkladaný návrh reaguje špecificky na Dohovor o právach dieťaťa a čiastočne i na legislatívny zámer – rekodifikáciu Občianskeho zákonníka, ktorý bude obsahovať aj úpravu rodinného práva, čo je odôvodnené prevažne súkromnoprávnou povahou vzťahov upravených rodinným kódexom. Využitá bola i komparácia s úpravami v zahraničných právnych poriadkoch (napr. nemecký model osvojenia).“¹⁰⁵ Nebolo účelné novelizovať dovtedy platný právny predpis o rodine, kde hlavnými dôvodmi boli zmeny v systematike zákona a aj cieľov vládnych strán v oblasti rodiny, preto sa pristúpilo k prijatiu úplne nového zákona o rodine. „Vláda navrhne prijatie nového zákona o rodine. Zároveň navrhne zákonné riešenie ochrany práv detí. Vláda bude podporovať všetky formy náhradnej rodinnej starostlivosti, redukciu detských domovov a ich transformáciu na modely príbuznej rodine.“¹⁰⁶

V samotnom vládnom návrhu v oblasti osvojenia sa navrhlo upustiť od pojmu zrušiteľného a nezrušiteľného osvojenia. Predadopčná starostlivosť o dieťa bola v predloženom materiáli navrhnutá na jeden rok (dnes 9 mesiacov). Dôvodová správa k tomuto vládnomu návrhu, prvýkrát použila pojem osvojiteľnosť. Rozdiel medzi osvojiteľnosťou a osvojením dieťaťa spočíval v tom, že v samotnom procesnom konaní súdy museli pred konaním o osvojení skúmať, či dieťa je vôbec osvojiteľné (právne voľné). Samotným dôvodom k vzniku konania o osvojiteľnosti bolo zrýchliť proces osvojenia, aby súdy v konaní o osvojení nezaoberali otázkami „právnej voľnosti“ dieťaťa. Konanie o osvojiteľnosti upravuje nakoniec až zákon č. 161/2015 Z.z. civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov, v ktorom sú upravené procesné inštitúty - konanie o osvojiteľnosti, konanie o osvojení a konanie o zverení maloletého do predosvojiteľskej starostlivosti.

¹⁰⁵ pozri Dôvodovú správu k vládnomu návrhu zákona o rodine (parlamentná tlač 838) zo dňa 20. augusta 2004, a o zmene a doplnení niektorých zákonov [cit. 2018-02-18] Dostupné na internete:

<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZborID=13&CisObdobia=3&CPT=838>

¹⁰⁶ pozri Programové vyhlásenie vlády - Sociálne oblasť (volebné obdobie 2002-2006) [cit. 2018-02-18] Dostupné na internete: http://www.vlada.gov.sk/data/files/980_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky--od-16-10-2002-do-04-07-2006-.pdf

Ďalšími rozdielmi oproti pôvodnej právnej úprave boli napr. potrebný súhlas k osvojeniu maloletého rodiča napriek tomu, že nedisponoval spôsobilosťou na právne úkony „*Súd ho vypočul a k jeho názoru mal pri celkovom posúdení veci prihliadať. Od stanoviska vypočutého maloletého rodiča sa podľa ustálenej judikatúry mal súd odchýliť len výnimočne*“.¹⁰⁷, možnosť odvolať súhlas pôvodného rodiča s osvojením do skončenia predadopčnej starostlivosti u budúcich osvojiteľov, „*ak počas najmenej dvoch mesiacov po narodení dieťaťa neprejavili o dieťa žiadny záujem, ak im v prejavení záujmu nebránila závažná prekážka*“,¹⁰⁸, v novej právnej úprave sa už nevyžadoval súhlas pôvodných rodičov, ak počas najmenej 2 mesiacov od narodenia dieťaťa neprejavili žiadny záujem a zrušená bola aj možnosť uskutočniť zrušenie osvojenia dohodou medzi plnoletým osvojencom a osvojiteľom z dôvodu, že ani osvojenecký vzťah sa nezakladá dohodou.

S otvorením hraníc a vstupu Slovenskej republiky sa objavila možnosť adoptovať slovenské deti do cudziny. Nový Zákon o rodine pripúšťa takéto osvojenie zahraničnými osvojiteľmi, ale zároveň upravuje podmienky takéhoto osvojenia v podobe predadopčnej starostlivosti a udelenia súhlasu ústredného orgánu štátnej správy konkrétne Ministerstva práce, rodiny a sociálnych vecí.

Táto právna úprava zákona zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine v znení neskorších predpisov je účinná dodnes.

¹⁰⁷ pozri Dôvodovú správu k vládnemu návrhu zákona o rodine (parlamentná tlač 838) zo dňa 20. augusta 2004, a o zmene a doplnení niektorých zákonov [cit. 2018-02-18] Dostupné na internete:

<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZborID=13&CisObdobia=3&CPT=838>

¹⁰⁸ pozri § 102 ods. 1 písm. b) zák. č. 36/2005 Z.z. zákona o rodine [cit. 2018-02-18] Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/36/20050211.html#predpis.clanok-1.cast-stvrta>

ZÁVER

Osvojenie je právny inštitút, ktorého korene siahajú až do antického Grécka, Egypta, ale hlavne do starovekého Ríma. Tento inštitút pochádza z Ríma, kde označoval konanie otca rodiny, ktorý prijímal novú osobu. Účelom osvojenia v týchto dobách nebolo sledovať výchovné záujmy osvojenca, ale získať v jeho osobe dediča, nástupcu majetku a v neposlednom rade zachovať rod osvojiteľa.

V stredoveku na rozdiel od rímskych čias osvojenie stratilo na význame. Vládal tu feudalizmus a problémom bol prevažne triedny charakter obyvateľstva. Silné a bohaté feudálne rodiny nemali veľký záujem o rozširovanie svojich výsad, titulov, práv a povinností na ďalšie osoby. Problémom bola aj veľká hmotná bieda v tomto období, kde dieťa nemalo veľkú spoločenskú cenu, a preto osvojenie nemalo takmer žiadny význam.

Zlom nastal až príchodom novoveku, osvietenstva a mnohých humanistických spisovateľov, ktorí ponúkli iný pohľad na opustené deti. Tieto myšlienky sa neskôr premietli do mnohých európskych občianskych zákonníkov, ktoré sa začali prijímať v 19. stor. Francúzsky Code Civil, neskôr rakúsky ABGB, ale aj iné európske civilné kódexy pripúšťali osvojenie, ako buržoázny nástroj k nadobudnutiu majetkového práva zmluvou pre vopred určenú osobou.

Ukončením 1. svetovej vojny a vznikom ČSR bolo nutné riešiť problematiku vojnových sirôt. Táto úloha bola postavená pred vedenie nového štátu a ich hlavnou úlohou bolo zladit' právny stav a hľadať konsenzus pri roztrieštenej právnej úprave osvojenia. Právny dualizmus, ktorý tu vládol komplikoval život obyvateľom, ale aj prácu štátnym orgánom. Preto snaha prijať v rodinnom práve aspoň unifikčný zákon o osvojení sa s odstupom času javí, ako správny krok k riešeniu problematiky detí. Na území ČMS bolo osvojenie upravené v rakúskom ABGB z roku 1811 a na SaPR tzv. poručenským zákonom prijatým v roku 1877. Tu sme skúmali rozdiely v oboch úpravách v rámci, v ktorých sme dospeli k názoru, že PZ bol trochu liberálnejší a poskytoval lepšie možnosti pri osvojovaní ako ABGB. Hlavne v podmienke vekového cenzu osvojiteľa a osvojenca. Problémy sa často objavili v materiálnych podmienkach osvojenia, v príslušnosti úradov k schváleniu a v neposlednom rade aj v bydlisku zúčastnených osôb v konaní o osvojení. Zmluvný systém vzniku a zániku osvojenia bol charakteristický pre toto obdobie a majetková podstata osvojenia iba podčiarkovala buržoázne nazeranie na tento inštitút.

V roku 1928 sa podarilo prijať unifikčnú právnu normu ZoO, ktorá konečne upravila podmienky osvojenia rovnako pre celé územie ČSR. Možno hodnotiť, že nikdy sa

nezbavil nálepky buržoázneho zákona, ktorý bol postavený na kostrách našich predošlých právnych úprav. Odrážal myslenie vtedajších reprezentantov zákonodarnej moci a ich nazeranie na osvojenie. ZoO osvojenie rozoberal podrobne, ale svojím obsahom charakterizoval zmluvný systém aj nerovnosť medzi manželskými a nemanželskými deťmi. Zároveň v rodinnoprávných vzťahoch prostredníctvom otcovskej moci mierne znevýhodňoval ženu tým, že v dôležitých veciach uprednostňoval rozhodnutie muža, hlavne v sporných otázkach. Táto úprava pretrvala aj počas 2. svetovej vojny napriek zániku a rozdeleniu ČSR.

Po spoločenských zmenách po 2. svetovej vojne sme pertraktovali novú právnu úpravu osvojenia z dielne nového vedenia štátu. Zmenilo sa celkové nazeranie na systém rodinnoprávných vzťahov a primárna pozornosť sa venovala maloletému dieťaťu a jeho výchove v náhradnej starostlivosti. Nová právna úprava stratila svoj majetkovoprávny charakter a vylúčila charakter osvojenia ako zmluvného pomeru. Súd v tomto vzťahu mal nezastupiteľné miesto, ktorého povinnosťou bola okrem iného aj určitá forma spoločenskej kontroly nad samotným osvojeneckým pomerom a jeho prospešnosti.

Československo stalo súčasťou nového myšlienkového trendu v Európe, ktorého vplyvom sa dieťa a jeho výchova stali centrom pozornosti spoločnosti. Celková zmena politickej klímy a orientácia na Sovietsky zväz prinieslo do spoločnosti nové zásady a názory na rodinnú politiku, z čoho pramenila aj nová právna úprava. Do tejto koncepcie socialistického rodinného práva zapadli aj silnejšie hlasy z medzinárodných inštitúcií prostredníctvom svojich dokumentov volajúce po väčšej ochrane detí. Právna koncepcia novej právnej úpravy priniesla prvky väčšej integrácie osvojeného dieťaťa do náhradnej rodiny, vznik rodinných väzieb osvojenca v jej vnútri a snaha zamedziť vplyvu pôvodných rodičov do výchovy a styku s osvojencom. Míľnikom v pokuse o úplnú starostlivosť o dieťa sa stal rok 1958 tzv. osvojením druhého typu alias nezrušiteľným osvojením, ktorým sa docielil zápis osvojiteľov do matriky namiesto pôvodných rodičov. Zároveň sa zrýchlil proces osvojenia vynechaním rodičov z konania o osvojení v určitých prípadoch.

Nasledujúce 60. roky boli charakteristické novou rekodifikáciou socialistického rodinného práva konkrétne ZoR, ktorý vo väčšej miere bol postavený na pilieroch a základných zásadách platných a prijatých v predchádzajúcom ZoRP. Boli nimi zachovanie konstitutívneho účinku inštitútu osvojenia na základe súdneho rozhodnutia, možná anonymita osvojenia pred okolím i pred samým osvojencom, prioritný záujem spoločnosti na osvojení dieťaťa. Nový ZoR z roku 1963 bol svojou úpravou nadčasový a značne pokrokový o čom svedčí jeho platnosť a účinnosť prakticky až do roku 2005. Vo svojej

histórii bol doplnený o možnosť osvojiť si maloleté dieťa osamelou osobou a v rámci zrýchlenia celého osvojovacieho procesu sa znemožnila pôvodným rodičom vstúpiť do tohto procesu, ak o dieťa neprejavili záujme min. po dobu šiestich mesiacov. Určité nedostatky boli v jeho nezrušiteľnom osvojení, v ktorom zrušiť právny pomer osvojenia bolo takmer nemožné.

Po rozpade Československa právna úprava ZoR na Slovensku ostala stále v platnosti. Od roku 2002 sa začalo meniť nazeranie na rodinu a jej výsledkom bola pohľad nová rekodifikácia rodinného práva, ktorá v sebe niesla prvky novej zahraničnej orientácie Slovenskej republiky smerom do Európskej únie, napr. súhlas od Ministerstva práce a sociálnych vecí a rodiny v prípade osvojenia do cudziny, obligatórna predadopčná starostlivosť osvojiteľa o osvojenca a riešenie problematiky nového fenoménu maloletých rodičov a ich súhlasu/nesúhlasu k adopcii.

Pri spracovaní tejto diplomovej práce, v ktorej hlavným objektom skúmania bol právny inštitút osvojenia sme dospeli k osobnému poznaniu, že právna úprava samotného inštitútu je precízna a postavená na dlhoročných skúsenostiach v tejto sfére starostlivosti o deti. Práca zároveň poukazuje na skutočnosť, že osvojenie je inštitút veľkého spoločenského významu, lebo rieši problémy opustených detí, ale aj problémy na strane rodičov. Ak sa tieto obidve strany spoja do celku, vznikne harmonický vzťah, ktorý bude veľmi prospešný pre našu spoločnosť.

Na záver nám z tohto jednoznačne vyplýva, že osvojenie v tejto súčasnej modernej dobe je nanajvýš aktuálne a jeho právna úprava na naplnenie tohto cieľa je pokroková.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

A) Knižné publikácie a monografie

- ČEČOT, V. – MADLIAK, J. – TKÁČ, V. *Obchodovanie s deťmi a nelegálne adopcie*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela - Belianum, 2015. 256 s. ISBN 978-80-557-0875-1
- ČEŠKA, Z. *Československé rodinné právo*. Bratislava : Obzor, 1986. 334 s.
- GERLICH, K. *Rozvod, rozluka, alimenty*. Praha : Právnické kníkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1934. 432 s.
- HORVÁTH, E. – VARGA, E. *Zákon o rodine - komentár*. Bratislava : Iura Edition, 2009. 676 s. ISBN 978-80-8078-257-3
- JÁGER, R. – JANIGOVÁ, E. *Vývoj právnej úpravy poskytovania sociálnej pomoci na území Slovenska – od najstarších čias do roku 1939*. Banská Bystrica : UMB PrF, 2013. 182 s. ISBN 978-80-557-0522-4
- JIČINSKÝ, Z. *Právní myšlení v 60. letech a za normalizace*. Praha : Prospektrum, 1992. 209 s. ISBN 80-85431-24-6
- LUPRICHOVÁ, P. – POLAČKOVÁ, S. *Repetitórium rodinného práva*. Bratislava : Iuris Libri, 2014. 106 s. ISBN 978-80-89635-19-9
- MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha : Leges, 2010. 640 s. ISBN 978-80-87212-39-4
- MALÝ, K. – SOUKUP, L. *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě – svazek 2*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2010. 563 s. ISBN 978-80-246-1718-3
- MIKLOŠKO, J. *Náhradná starostlivosť*. Bratislava : Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o., 2008. 94 s. ISBN 978-80-89271-36-8
- PAVELKOVÁ, B. *Maloletí v slovenskom rodinnom práve*. Bratislava : Bratislavská vysoká škola práva – fakulta práva, 2009, 112 s. ISBN 978-80-89363-34-6
- PLANKOVÁ, O. *Osvojenie dieťaťa*. Bratislava : Obzor, 1979, 263 s.
- REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. Voznice : Leda, 2001. 752 s. ISBN 80-85927-85-3
- RENNER, H. – SAMSON, I. *Dejiny Česko-Slovenska po roku 1945*. Bratislava : Slovak Academic Press, 1993. 207 s. ISBN 80-85665-16-6
- ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi*. Praha : Nákladem právnického kníhkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935. 1192 s.

- SCHOOLER, J. *Adopcia – vzťah založený na sľube*. Bratislava : Návrat domov, 1999. 263 s. ISBN 80-967954-2-2
- STARÁ, I. *Rodina a její význam v římskem právu*. Ostrava : Key Publishing, 2013. 137 s. ISBN 978-80-7418-184-9
- ŠVESTKA, J. *Osvojení v československém právním řádu*. Praha : Univerzita Karlova, 1973. 108 s.
- VESELÁ, R. *Vybrané historické zdroje současného rodinného práva*. Ostrava : Key Publishing s.r.o., 2013. 177 s. ISBN 978-80-7418-189-4
- VODÁK, P. *Problémy osvojení dětí*. Praha : Štátné zdravotnícké nakladateľstvo, 1967. 243 s.
- VOJÁČEK, L. *Právne dejiny Slovenska II – od roku 1918*. Bratislava : Bratislavská vysoká škola práva, 2008. 152 s. ISBN 978-80-88931-99-7
- VOJÁČEK, L. – GÁBRIŠ, T. *Pramene k právnym dejinám Slovenska II (po roku 1918) – praktické štúdie*. Bratislava : Univerzita Komenského – Právnická fakulta, 2009. 327 s. ISBN 978-80-7160-270-5
- VOJÁČEK, L. – SCHELLE, K. – TAUCHEN, J. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí – I díl*. Brno : Masaryková univerzita, 2012. 615 s. ISBN 978-80-210-6006-7
- ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. Praha : Vydavatelství Portál, 2012. 200 s. ISBN 978-80-262-0065-9

B) Články v časopisoch a zborníkoch

- JECH, K. K uzákonení dekrétu prezidenta republiky z let 1940-1945. In *Dekréty Edvarda Beneša v povojnovom období. Súbor podkladových a výskumných správ v rámci riešenia projektu Agentúry na podporu vedy a techniky* (on-line) 10/2009 [cit. 2017-12-15] Prešov : Universum, 2004, s. 27 - 34. ISBN 80-89046-21-5, Dostupné na internete: http://www.svusav.sk/data/uploads/publikacie/dekrety_edvarda_benesa.pdf
- KRÁLIČKOVÁ, Z. Instituty náhradní rodinné péče. In *Dni práva - 2009. Zborník Sbližování a rozcházení českého, slovenského a polského rodinného práva*. (on-line) 10/2009 [cit. 2017-12-10] Brno : Masaryková univerzita, 2009, s. 2241 - 1146. ISBN 978-80-210-49901, Dostupné na internete: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/sbornik/sbornik.pdf

- RADVANOVÁ, S. Vznik a vývoj socialistického rodinného práva. In *Vznik a vývoj socialistického práva II. část. Sborník příspěvků přednesených na mezinárodní právněhistorické konferenci pořádané právnickou fakultou univerzity Karlovy v Praze ve dnech 22-26-září 1975*. Praha : Univerzita Karlova, 1976. s. 59 - 70
- POLÁČEK, P. Cirkvi a náboženské společnosti v judikatuře Európskeho súdu pre ľudské práva. In *Vzťahy štátu a cirkví v Európe. Zborník Súčasné otázky a trendy na začiatku 21. storočia*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2008, s. 82 - 87. ISBN 978-80-8909-632-9
- ŠOŠKOVÁ, I. Zákon o osvojení z roku 1928 – Jednotná právná úprava inštitútu osvojenia v medzivojnovom Československu. In *Pocťa Karlu Schellemu k 60. narodeninám. Sborník prací k životnímu jubileu*. Brno : Key Publishing, 2012, s. 595 - 603. ISBN 978-80-7418-144-3

C) Právne predpisy

- cisársky patent č.946/1811 Zb.z.s, Všeobecný občiansky zákonník,
zák. čl. XX/1877 o poručníckych a opatrovníckych veciach,
zák. č. 447/1919 Zb.z.a n., ktorým sa znižuje vek plnoletosti,
zák. č. 56/1928 Zb.z.a n. o osvojení v znení neskorších predpisov,
zák. č. 29/1930 Zb.z.a n. ktorým sa vykonáva zákon o ochrane detí v cudzej starostlivosti a deti nemanželských,
zák. č. 150/1948 Zb. Ústava Československej republiky,
zák. č. 265/1949 Zb. o rodinnom práve v znení neskorších predpisov,
zák. č. 266/1949 Zb. o dočasných zmenách v niektorých občianskych veciach právnych,
zák. č. 100/1960 Zb. Ústava Československej socialistickej republiky,
zák. č. 94/1963 Zb. o rodine v znení neskorších predpisov,
zák. č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov,
zák. č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov,
zák. č. 311/2001 Z.z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov,
zák. č. 600/2003 Z.z. o prídavku na dieťa v znení neskorších predpisov,
zák. č. 36/2005 Z.z. o rodine v znení neskorších predpisov,
zák. č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov,

zák. č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele v znení neskorších predpisov,

výnos č. 75/1938 Zb.z. a n. o Protektoráte Čechy a Morava,

vládne nariadenie č. 136/1940 Zb. o právnom postavení Židov vo verejnom záujme,

D) Internet

Dohovor o právach dieťaťa.

https://www.unicef.sk/dokumenty/materialy-na-stiahnutie/advocacy/dohovor_o_pravach_dietata.pdf

Slovník slovenského jazyka.

<http://slovníky.juls.savba.sk/?w=die%C5%A5a&s=exact&c=S218&d=kssj4&d=psp&d=sss&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ma&d=hssjV&d=berolak&d=obce&d=priezviska&d=un&d=locutio&d=pskcs&d=psken&d=noundb&ie=utf-8&oe=utf-8#.htm>

Populačný vývoj na Slovensku.

<http://www.infostat.sk/vdc/pdf/Storocie1.pdf>

Spoločná digitálna česko-slovenská parlamentná knižnica

<https://www.psp.cz/eknih/index.htm>

Zbierka zákonov a nariadení štátu Československého

<http://ftp.aspi.cz/opispdf/1918.html>

Vyšehradský časopis o ľudských právach vydávaný Paneurouni.

http://vjhr.sk/archive/2014_2_2/10.pdf

Všeobecný občiansky zákonník (pôvodne ABGB)

<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mgygeyv6ojugywtcna>

E-Zbierka – právny a informačný portál

<https://www.slov-lex.sk/vyhľadavanie-pravnych-predpisov>

Národná rada Slovenskej republiky - Návrh skupiny poslancov

http://www.nrsr.sk/dl/Browser/DsDocumentVariant?documentVariantId=31471&fileName=tlac_1139.pdf&ext=pdf

Programové vyhlásenie vlády SR – volebné obdobie 2002-2006

http://www.vlada.gov.sk/data/files/980_programove-vyhlaseenie-vlady-slovenskej-republiky--od-16-10-2002-do-04-07-2006-.pdf